

Fimmtudaginn 6. febrúar 1997.

Nr. 110/1996.

Gunnar Guðmundsson

(Jónatan Sveinsson hrl.)

gegn

íslenska ríkinu

(Jón G. Tómasson hrl.)

Opinberir starfsmenn. Frávikning úr starfi. Skaðabætur. Ómerkingarkröfu vísað frá Hæstarétti. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 18. mars 1996. Hann krefst þess, að stefnda verði gert að greiða sér skaðabætur, að fjárhæð 12.911.762 krónur, ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 21. mars 1995 til greiðsludags auk málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti. Í því tilviki, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur að kröfu stefnda, verði málskostnaður fyrir Hæstarétti látinn falla niður.

Stefndi krefst aðallega staðfestingar á hinum áfrýjaða dómi og málskostnaðar fyrir Hæstarétti. Til vara krefst hann þess, að fjárhæð skaðabóta verði lækkuð verulega og málskostnaður látinn niður falla.

Áfrýjandi hefur enn fremur krafist þess í áfrýjunarstefnu, að tiltekin ummæli um störf sín, sem lögmaður stefnda hafði uppi í greinargerð í héraði, verði ómerkt, og andmælir stefndi þeirri kröfu. Áfrýjandi krafðist ekki ómerkingar fyrir héraðsdómi, þar sem ummælin voru viðhöfð. Með vísan til 3. mgr. 151. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála er ómerkingarkröfu hans vísað frá Hæstarétti.

Með bréfi dómsmálaráðherra 12. október 1993 var áfrýjanda veitt lausn að fullu frá starfi yfirlögregluþjóns á Siglufirði, sem hann var skipaður til í maímánuði 1988 eftir um tveggja áratuga þjónustu sem lögreglumaður við embætti bæjarfógeta þar. Áður hafði honum verið vikið úr starfi um stundarsakir vegna rannsóknar á atvikum, sem upp komu við embætti bæjarfógeta á Siglufirði um vorið 1993, og með bréfi frá dómsmálaráðuneytinu 15. júlí 1993 hafði honum verið

boðað, að fullnaðarlausn væri fyrirhuguð. Í bréfi til ráðuneytisins 28. sama mánaðar hafði hann andmælt þeirri ráðagerð og skýrt málstað sinn.

Í bréfi ráðherra voru færðar tiltekna ástæður fyrir lausninni, sem greindar voru í þremur meginþáttum og vörðuðu ætlaðar ávirðingar áfrýjanda í starfi. Voru þær hinar sömu og um gat í bréfinu frá 15. júlí 1993, sem til er vitnað í atvikalýsingu hins áfrýjaða dóms. Var þar fyrst vísað til athafna hans í sambandi við tollafgreiðslu á jeppabifreið og hestakerru í apríl 1991 og í öðru lagi til atbeina hans að tollafgreiðslu á tveimur hestakerrum árið 1992. Var tekið fram í bréfinu, að dómsmálaráðuneytið teldi áfrýjanda hafa framið refsiverðan verknað með tilgreindu atferli í hvoru þessara tilvika. Í þriðja lagi var vísað til atvika varðandi vörslur og eyðingu á haldlögðu áfengi, sem verið hefði á ábyrgð áfrýjanda. Taldi ráðuneytið hann ekki hafa gætt þess að halda þar á málum með tryggilegum hætti, og væri hann þannig sekur um embættisvanrækslu.

Í refsímáli, sem höfðað var á hendur áfrýjanda í kjölfar fyrrgreindrar rannsóknar, var hann sýknaður af öllum sakargiftum ákærvaldsins í tengslum við það atferli, sem ráðherra hafði vísað til. Á hinn bóginn er ljóst, eins og á er byggt í héraðsdómi, að sönnunarstaða í einkamáli þessu út af lausn áfrýjanda frá starfi er ekki hin sama og í refsímálinu. Er í meginatriðum unnt að fallast á mat héraðsdóms á þeim ástæðum lausnarinnar, sem greindar voru í bréfi ráðherra. Þótt tekið væri fram í tveimur þáttum bréfsins, að tiltekið atferli áfrýjanda hlyti að teljast refsivert, er ekki unnt að skilja það svo, að hið ætlaða refsinámi hafi verið úrslitaskilyrði þess, að lausn ætti við. Verður að líta svo á, að hin tilgreindu atvik í þessum og öðrum þáttum bréfsins hafi verið talin bera vott um atferli, sem ósamrýmanlegt væri því ábyrgðarstarfi, er áfrýjandi hafði á hendi. Samkvæmt mati dómenda í héraði standa þær forsendur lausnarinnar óhaggaðar, þótt fyrir liggi, að áfrýjandi sé sýkn af þeim sökum, sem á hann voru bornar í hinu opinbera máli. Verður hér fallist á það mat.

Samkvæmt þessu og með vísan til forsendna hins áfrýjaða dóms að öðru leyti ber að staðfesta hann.

Rétt þykir, að áfrýjandi greiði stefnda málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði segir.

D ó m s o r ð:

Framangreindri ómerkingarkröfu er vísað frá Hæstarétti.

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Áfrýjandi, Gunnar Guðmundsson, greiði stefnda, íslenska ríkinu, 120.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

S é r a t k v æ ð i
Hjartar Torfasonar

Umfjöllun um mál þetta í hinum áfrýjaða dómi er ekki að öllu leyti í hlutfalli við málsefnið. Fyrir liggur, að áfrýjandi er sýkn af þeim sökum um brot í opinberu starfi, sem á hann voru bornar af hálfu ákærvaldsins, og verður því ekki breytt með síðari tíma bollaleggingum. Það er og viðurkennt í dóminum, en þarflaust var að velta því upp, hvort sönnunarreglur hefðu þar ráðið, þar sem sönnunarskortur er hin dæmigerða ástæða til sýknu í sakamálum, og mál áfrýjanda snerist einnig öllu fremur um mat á atvikum, sem rannsókn hafði leitt í ljós. Þótt sönnunarstaða í máli þessu sé önnur en í refsimálinu, verður og að gæta þess, að litlu munar, að því er varðar grundvallarforsendur starfslausnarinnar, þar sem ætla verður veitingarvaldshafa að færa fram gildar ástæður fyrir svo afdrifaríkri ákvörðun.

Lýsing atvika í lausnarbréfi dómismálaráðherra 12. október 1993 var að mestu byggð á því, sem áfrýjandi hafði sjálfur greint frá við lögreglurannsókn. Er það meginatriði máls þessa, hvort þau atvik verði talin bera vott um atferli, er sé ósamrýmanlegt því ábyrgðarstarfi, sem áfrýjandi átti að gegna. Í hinum áfrýjaða dómi er fallist á það með stefnda, að svo hafi verið. Ofmælt er í dóminum, að áfrýjandi hafi orðið margsaga um það, hvernig undirvagn að hestakerru komst í hendur hans í framhaldi af þeirri tollafgreiðslu, sem um ræddi í fyrsta þætti lausnarbréfsins. Bera skýrslur hans fremur keim af því, að hann var þar þrúspurður um sama málefnið. Þá verður ekki séð með vissu, að reglur um meðferð og ráðstöfun á haldlögðu áfengi fyrir 1988 hafi verið í svo föstum skorðum sem dómurinn miðar við, og þar er ekki tekið tillit til þess, að breyting varð á al-

mennri stjórn þeirra mála um árið 1986, svo sem fram kom í um-sögn tollgæslustjóra 10. desember 1993. Þrátt fyrir þessa og fleiri annmarka verður niðurstaðan þó sú, þegar atvikin eru virt í heild, að mat dómsins sé rétt.

Samkvæmt þessu er ég sammála öðrum dómendum Hæstaréttar um annað en málskostnað fyrir réttinum, sem á að falla niður.

Ummæli í greinargerð stefnda í héraði, sem áfrýjandi gagnrýnir, voru að óþörfu tekin upp í hinn áfrýjaða dóm, og er ómerkingar-krafa hans að líkindum af því sprottin. Þar sem fyrir liggur, að kröf-unni verði vísað hér frá dómi, verður álit á þeim að liggja milli hluta.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 8. janúar 1996.

Mál þetta, sem var dómtekið 14. nóvember 1995, hefur Gunnar Guð-mundsson, fyrrv. yfirlögregluþjónn, Suðurgötu 34, Siglufirði, höfðað fyrir dóminum 6. apríl sl. á hendur dómsmálaráðherra og fjármálaráðherra, báð-um fyrir hönd ríkissjóðs, til greiðslu skaðabóta, vaxta og kostnaðar, svo sem hér á eftir verður nánar rakið.

Kröfur.

Stefnandi krefst þess, að stefndu verði dæmdir til að greiða sér skaðabæt-ur, að fjárhæð 12.911.762 kr., auk dráttarvaxta af þeirri fjárhæð samkvæmt 10. gr. og 12. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum, frá 21. mars 1995 til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar úr hendi stefndu sam- kvæmt sérstökum málskostnaðarreikningi, 1.282.828 kr.

Stefnandi sundurliðar stefnukröfuna með svofelldum hætti:

1.	Höfuðstólsverðmæti tekjutaps	kr.	9.220.100,00
2.	Verðmæti tap. lífeyrisréttinda	–	284.900,00
3.	7. gr. vextir (0,7%) frá 12/10 1993	–	70.337,00
4.	Bætur vegna röskunar á stöðu og högum (miski) 192.068×15	–	2.881.020,00
5.	Annar kostnaður:		
	Málskostn. í refsímáli	kr.	260.205,00
	Reikn. v/ferðakostn. og dagpen.	–	195.200,00
			<u>455.405,00</u>
	Samtals (stefnufjárhæð)	kr.	<u>12.911.762,00</u>

Dómkröfur stefndu eru þær aðallega, að stefndu verði sýknaðir af öllum

kröfum stefnanda og að tildæmdur verði málskostnaður úr hendi stefnanda að mati dómsins, en til vara, að dómkröfur stefnanda verði lækkaðar verulega og málskostnaður verði í því tilviki látinn falla niður.

Yfirlit yfir atvik.

Að kvöldi föstudagsins 14. maí 1993 voru tollverðir frá Tollgæslu Íslands á Siglufirði að athuga, hvort einhver varningur væri í ótollafgreiddri hestakerru, sem flutt hafði verið til landsins frá Þýskalandi með viðkomu í Reykjavík. Athugun á þessum innflutningi leiddi til þess, að rannsókn var hafin á öðrum innflutningi til Siglufjarðar, og einnig, að ýtarleg skoðun var gerð á embætti sýslumannsins á Siglufirði. Á grundvelli hennar var höfðað sakamál 4. febrúar 1994 á hendur sýslumanninum, stefnanda, sem þá var yfirlögregluþjónn á Siglufirði, o. fl. Héraðsdómur gekk í málinu 6. maí 1994. Var sýslumaðurinn, Erlingur Óskarsson, fundinn sekur um brot í starfi, en sýknaður af nokkrum ákæruliðum. Stefnandi var sýknaður af öllum sakargiftum. Þessi dómur var staðfestur í öllum aðalatriðum með dómi Hæstaréttar 10. nóvember 1994. Rannsókn hófst 18. maí 1993, og var stefnanda vikið úr starfi um stundarsakir 25. s. m. Yfirheyrslum var lokið 17. júní 1993. Eftir það var tekin skýrsla af einu vitni, sem gaf sig fram við lögreglu að eigin frumkvæði 27. júlí 1993, og var stefnanda veitt fullnaðarlausn 12. október sama ár, eftir að honum hafði verið gefinn kostur á að tala máli sínu. Eftir það var aflað bréfflegrar skýrslu tollgæslustjóra.

Tryggingafræðingur mat höfuðstólsverðmæti tekjutaps stefnanda á 9.220.000 kr. og töpuð lífeyrisréttindi á 284.900 kr. 22. febrúar sl. Stefnandi var ráðinn til starfa hjá Grunnskóla Siglufjarðar í ársbyrjun 1994.

Málsástæður.

Stefnandi reisir bótarétt sinn úr hendi stefndu á því, að dómsmálaráðherra hafi vikið sér úr starfi með ólögmætum og saknæmum hætti. Hafi dómsmálaráðherra með þeim hætti fellt á ríkissjóð bótaábyrgð vegna alls þess tjóns, sem hin ólögmæta brottvikning úr starfi hefur haft í för með sér og mun hafa í för með sér fyrir stefnanda.

Bótaábyrgð stefndu og um leið bótaréttur stefnanda hvíli nánar tiltekið á eftirgreindum málsástæðum:

1. Stefnandi hafi haft ótímabundna skipun í stöðu sína (æviráðningu) og hafi því mátt treysta því að geta gegnt stöðunni, þar til hann hefði náð hámarksaldri skv. 1. mgr. 13. gr. laga nr. 38/1954, þ. e., þar til hann hefði náð 70 ára aldri, nema einhver þau atvik kæmu til, sem greinir í 4. gr. fyrrgreindra laga. Dómsmálaráðherra hafi svipt stefnanda þessum mikilvægu réttindum með ólögmætum og saknæmum hætti.
2. Dómsmálaráðherra hafi vikið stefnanda úr stöðu sinni á grundvelli

heimilda í 1. tl. 4. gr. laga nr. 38/1954, sbr. 2. mgr. 7. gr., á þann hátt að hafa uppi staðhæfingar um, að stefnandi hafi brotið af sér í starfi með sérstaklega tilgreindum refsiverðum hætti, sem dómstólar seinna töldu, að ætti ekki við rök að styðjast, og hafi sýknað stefnanda af öllum slíkum sakargiftum.

3. Dómsmálaráðherra hafi tekið ákvörðun um að víkja stefnanda til frambúðar úr starfi sínu, áður en hinni opinberu rannsókn var lokið, og brotið þannig á lögvörðum rétti stefnanda samkvæmt 8. gr. laga nr. 38/1954 til að fá úr því skorið með hinni opinberu rannsókn, hvort hinar ætluðu refsiverðu ávirðingar um brot í starfi hafi átt við rök að styðjast. Með beitingu frávikningarvalds síns samkvæmt 1. mgr. 7. gr. laga nr. 38/1954, þegar svo á stóð sem að framan greinir, hafi dómsmálaráðherra ekki aðeins brotið rétt á stefnanda samkvæmt fyrrgreindri 8. grein laga nr. 38/1954, heldur einnig gegn réttindum stefnanda samkvæmt meðalhófsreglu stjórnsýsluréttarins með því að taka svo íþyngjandi ákvörðun fyrir stefnanda, áður en rannsókn málsins var lokið og öll gögn lágu fyrir um ætlaðar sakir stefnanda, sbr. 12. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993.

4. Stefnandi hafi verið sýknaður bæði í héraði og Hæstarétti af hinum ætluðu refsiverðu sökum, sem ákvörðun dómsmálaráðherra um að víkja stefnanda til frambúðar úr starfi sínu var algerlega reist á. Að mati stefnanda er sú niðurstaða ein og sér næg ástæða til að fella bótaábyrgð á stefnda vegna frávikningarinnar, þótt ekki komi annað til samkvæmt framansögðu.

Til stuðnings bótakröfum er vísað til reglna skaðabótaréttarins, annars vegar almennu skaðabótareglunnar (sakarreglunnar) og hins vegar reglu skaðabótaréttarins um húsbóndaábyrgð. Þá er vísað til bótareglu 3. mgr. 11. gr. laga nr. 38/1954 og hinna lögfestu bótareglna 4. gr. og 26. gr. skaðabótalaga nr. 50/1993.

Um aðild að málinu er vísað til 5. mgr. 17. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð opinberra mála og 2. mgr. 11. gr. i. f. laga nr. 38/1954. Um málskostnaðarkröfuna er vísað til 130. gr. laga nr. 91/1991 og, að því er kröfuna um dráttarvexti varðar, til III. kafla vaxtalaga, einkum 4. mgr. 9. gr., 10. gr. og 12. gr. laga nr. 25/1987, með síðari breytingum.

Stefnandi heldur því fram, að brottvikningin hafi haft í för með sér mikla röskun á stöðu sinni og högum, að henni hafi verið staðið og henni komið á framfæri við fjölmiðla með afar móðgandi og særandi hætti og vegið að starfsheiðri opinbers starfsmanns með áratuga flekklausu fortíð í störfum með afar grófum hætti. Með hinni ótímabæru brottvikningu hafi verið kveðinn upp örlagadómur yfir stefnanda að ósekju og af lítilli fyrirhyggju um það, sem hverjum sómakærum manni sé hvað heilagast, starfsheiður og

æra. Óhjákvæmilegt sé að dæma stefnanda ríflegar bætur vegna varanlegs miska sökum brottvikningarinnar. Fjárhæðin er miðuð við fimmtánföld meðalmánaðarlaun síðustu þriggja ára, sem stefnandi var í starfi, og telur stefnandi þar hóflega farið í sakirnar. Að því er lagarök varðar, vísast til 3. mgr. 11. gr. laga nr. 38/1954 og 4. gr., sbr. 26. gr., skaðabótalaga nr. 50/1993.

Stefndu hafa gert svofellda grein fyrir málsástæðum sínum:

Stefndu reisa sýknukröfu sína á því, að dómsmálaráðherra hafi verið heimilt að víkja stefnanda úr starfi, sbr. ákvæði 1. tl. 4. gr. laga um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins nr. 38/1954. Eitt helsta verkefni lögreglu-manna er að halda uppi lögum og reglu, stemma stigu við lögbrotum og vinna að uppljóstrun brota, sbr. 1. gr. laga um lögreglumenn nr. 56/1972. Í skipunarbréfi stefnanda er sérstaklega tekið fram, að honum beri að halda landslög og rækja störf sín af alúð og árvekni. Með framferði sínu í starfi, rangri vottorðsgjöf og rangri skýrslugjöf og rökstuddum grun um að hafa misnotað aðstöðu sína sjálfum sér eða næsta yfirmanni sínum og kunningja til hagsbóta hafi stefnandi unnið gegn meginmarkmiði þeirra laga, sem um störf hans gilda, gegn meginefni skipunarbréfsins, sem hann fékk fyrir starfinu, og gegn heitstaf, sem hann vann skv. skipunarbréfinu.

Verður nú gerð nánari grein fyrir þeim ávirðingum, sem brottvikning stefnanda var reist á, og í sömu röð og þær eru nefndar í brottvikningarbréfinu.

I.

Í matsgerð stefnanda frá 24. apríl 1991 er tengivagn ekki metinn sérstaklega til verðs, en stefnandi varð skömmu síðar eigandi að vagninum. Þá liggur það einnig fyrir, að á tollskýrslu er þyngd vagnsins sögð 490 kg, en í farmbréfi er þyngdin talin 530 kg. Skráningarskylda var miðuð við 500 kg. Á þessum mun hefur stefnandi enga skýringu kunnað að gefa, en hann varð eigandi kerrunnar skv. eigin framburði sama dag eða degi síðar. Þótt stefnandi hafi verið sýknaður af ákærum, er vörðuðu störf hans vegna innflutnings á umræddum tengivagni, eru þau augljóslega ekki unnin af þeirri alúð og árvekni, sem stefnanda bar skv. starfsheiti sínu, og hljóta að teljast tortryggileg í ljósi þess, að stefnandi varð skömmu síðar eigandi að umræddum tengivagni án endurgjalds.

II.

Hinn 24. apríl 1992 gaf stefnandi út vottorð um, að hann hefði skoðað tvær hestakerrur og metið þær til verðs. Þá segir jafnframt í vottorðinu, að farið hafi verið með þær á hafnarvog og þær reynst vera 460 kg hvor.

Stefnandi hefur sjálfur í yfirheyrslum lýst því, að þetta vottorð sé rangt. Í fyrsta lagi fór engin skoðun fram á umræddum hestakerrum 24. apríl 1992,

eins og vottorðið ber með sér, enda voru kerrurnar þá löngu farnar frá Siglufirði. Í öðru lagi liggur fyrir, að við mat á kerrunum var nánast farið eftir fyrirætlum yfirmanns, en stefnandi vann enga sjálfstæða matsgerð, svo sem segir í vottorðinu. Verður að telja upplýst, að svokallað matsverð hafi verið langt undir sannvirði. Þá er það í þriðja lagi einnig rangt, að farið hafi verið með kerrurnar á hafnarvogina á Siglufirði, eins og í vottorðinu segir, og enn fremur er það rangt, að stefnandi hafi farið með kerrurnar á hafnarvogina. Þvert á móti er upplýst, að kerrurnar voru aldrei vegnar, heldur var stuðst við vottorð, sem átti við um allt aðra kerru. Stefnanda hlaut að vera ljóst, að vigtarvottorðið, dags. 24. apríl 1992, gat ekki átt við umræddar hestakerrur, sem þá höfðu löngu verið teknar frá Siglufirði.

Nánast allt, sem máli skiptir í vottorði stefnanda, er þannig falsað og rangt. Vottorðið er gefið út sem embættisvottorð með stimpli lögreglunnar á Siglufirði.

Að auki hafa vitnaleiðslur hjá RLR leitt í ljós, að við komu til Siglufjarðar var smyglvarningur í kerrunum, a. m. k. í annarri þeirra, varningur, sem samdægurs eða á sama sólarhring og kerrurnar komu til landsins var fluttur, m. a. fyrir atbeina stefnanda, til sölu í öðrum landshlutum. Annað tveggja hefur stefnandi alls ekki skoðað þessar tvær hestakerrur, svo sem hann hefur þó vottað, eða hann vissi um smyglvarninginn.

Þótt stefnandi hafi verið sýknaður af sakargiftum fyrir framangreinda verknaði, eru vottorð hans og skýrslur fyrir rannsóknarlögreglu og fyrir dómi um þessi atriði ýmist röng eða ekki trúverðug og allar athafnir hans í engu samræmi við starfsskyldur lögreglumanns og því síður yfirlögreglumanns.

III.

Stefnandi hafði verið lögreglumaður á Siglufirði á annan tug ára, þegar hann tók við starfi yfirlögregluþjóns. Í tíð fyrirrennara stefnanda í starfi yfirlögregluþjóns var fylgt mjög ákveðnum starfsreglum við ráðstöfun eða eyðingu á haldlögðu áfengi. Engu að síður ber stefnandi, að hann hafi ekkert þekkt til þessara starfsreglna. Hitt liggur fyrir af framburði stefnanda sjálfs og annarra lögreglumanna, að eftir að stefnandi tók við starfi yfirlögregluþjóns, varð gjörbreyting á þeim starfsháttum, sem áður höfðu tíðkast við embætti sýslumannsins á Siglufirði. Skýrslur og dagbókarfærslur voru ýmist vanræktar eða beinlínis falsaðar, og stefnandi ýmist einn eða með sýslumanni pukraðist við ætlaða eyðingu á áfengi og bjór og þá þannig, að enginn annar í lögreglunni gat vitað um gerðir stefnanda. Sýslumaður hlaut sakfellingu í héraðsdómi fyrir aðild sína að þessum brotum, en stefnandi var sýknaður, sumpart vegna þess, að hann hafi verið að vinna á ábyrgð

yfirmanns síns, og sumpart vegna þess, að framburður hans um færslur í dagbók lögreglunnar hafi ekki verið hrakinn og því ósannað, að færslan væri röng.

Þótt atferli stefnanda í þessu efni hafi verið talið refsilaust, liggur eigi að síður fyrir, að skýrsla hans um eyðingu á tæpl. 250 lítrum af áfengi 11. og/ eða 12. júlí 1988 er vægast sagt ótrúverðug. Dagbókarfærsla stefnanda var fölsuð, a. m. k. með tilliti til tímasetningar, þótt dómstólum hafi þótt ósannað, að færslan væri efnislega röng, svo að varðaði refsingu. Þá hefur stefnandi enga grein getað gert fyrir því, hvað varð um 9 lítra af áfengi, sem lagt var hald á skv. dagbók lögreglu 27. október 1990 og geymt var í vörslu hans sem yfirlögregluþjóns.

Stefnandi hefur heldur enga viðhlítandi skýringu gefið á því, hvað varð um innihald í þremur áfengisflöskum, sem fundust tómar í skáp á skrifstofu hans, en lagt hafði verið hald á innihald þeirra 1. ágúst 1992. Um það efni eru mótsagnakenndar yfirlýsingar. Loks verður að telja upplýst, að starfs-hættir stefnanda við eyðingu á 96 dósum af haldlögðum bjór 23. desember 1992, ef rétt er frá sagt, ganga þvert á starfsvenjur og starfsreglur, sem eðlilegt var að fara eftir við slíka aðgerð.

Ætluð ráðstöfun stefnanda á haldlögðu áfengi og bjór var í ósamræmi við þær starfsvenjur, sem gilt höfðu við embætti sýslumannsins á Siglufirði, áður en stefnandi tók við stöðu yfirlögregluþjóns. Skýrslur stefnanda um það, hvernig hann stóð að þessum málum, geta ekki talist trúverðugar, þótt dómstólar hafi talið bresta sönnur til refsingar. Það er a. m. k. ljóst, að ætlaðar aðferðir stefnanda við eyðingu áfengis og bjórs voru ekki í samræmi við starfsskyldur hans sem yfirlögregluþjóns og beinlínis til þess fallnar að vekja grunsemdir um óheiðarleika.

Að öllu því samanlögðu, sem nú hefur verið gerð grein fyrir, telja stefndu, að bæði hafi verið rétt og skylt að víkja stefnanda úr stöðu yfirlögregluþjóns. Framkoma stefnanda í störfum og þær ávirðingar, sem hann hafði gerst sekur um, hafi verið til þess fallnar að vekja vantrú á störfum hans sem yfirlögregluþjóns, en ljóst sé, að gera verði ríkar siðferðiskröfur til þeirra, sem gegna svo þýðingarmiklu ábyrgðar- og trúnaðarstarfi. Því hafi verið lögákveðin skilyrði fyrir ráðherra að neyta heimildar til að veita stefnanda lausn úr starfi til fullnaðar.

Um varakröfu stefndu.

Verði eigi fallist á framangreind sjónarmið, lýtur varakrafa stefndu að því, að stefnukrafan verði lækkuð verulega og málskostnaður í því tilviki látinn falla niður.

Um einstaka kröfuliði í kröfugerð stefnanda er eftirfarandi tekið fram:

1. Útreikningi á höfuðstólsverðmæti tekjutaps er mótmælt sem allt of háum. Ekki er rétt að miða við heildarlaun stefnanda í starfi yfirlögregluþjóns, en alkunna er, að yfirvinna og álagsvinna getur verið breytileg í slíkum störfum. Þá verður ekki séð, að tekið sé tillit til skatta.
2. Kröfu um miskabætur er sérstaklega mótmælt sem allt of hárri og ekki í neinu samræmi við dómvenjur.
3. Kröfu um greiðslu á kostnaði, sem stefnandi kann að hafa haft vegna nauðsynlegrar og óhjákvæmilegrar rannsóknar á atferli hans í starfi yfirlögregluþjóns, er sérstaklega mótmælt.

Málsatvik.

Árið 1967 hóf stefnandi störf sem lögreglumaður á Siglufirði, fyrstu sex árin einvörðungu að sumarlagi, en frá 19. desember 1972 var hann ráðinn í fullt starf. Hinn 20. janúar 1978 var stefnandi skipaður ótímabundið til að vera lögreglumaður í lögreglu ríkisins og jafnframt ákveðið, að hann skyldi gegna starfanum við embætti bæjarfógetans á Siglufirði. Stefnandi gegndi starfinu óslitið fram til 4. maí 1988, að hann var skipaður til að vera yfirlögregluþjónn í lögreglu ríkisins frá fyrsta sama mánaðar, og skyldi hann gegna störfum við embætti bæjarfógetans á Siglufirði. Því starfi gegndi stefnandi, þar til honum var veitt lausn frá starfinu um stundarsakir.

Ástæður lausnar.

Í bréfi dómsmálaráðuneytisins til stefnanda, dags. 15. júlí 1993, er hinum ætluðu ávirðingum stefnanda í meginatriðum skipt í þrjá eftirgreinda hluta:

- að stefnandi hafi framið refsiverðan verknað með atbeina sínum við tollafgreiðslu á jeppa og jeppakerru, sem Albert Jónsson, Votmúla, flutti inn og fékk tollafgreidda á Siglufirði 24. apríl 1991,
- að stefnandi hafi framið refsiverðan verknað í sambandi við tollafgreiðslu á tveimur hestakerrum 27. apríl 1992, sem fluttar voru inn í nafni Gests Halldórssonar, Hlíðarvegi 19, Siglufirði. Hin refsiverða háttsemi var talin felast í útgáfu rangra vottorða um þyngd á kerrunum, en auk þess hafi stefnandi borið rangt um skoðun sína á kerrunum, og
- að stefnandi hafi brugðist starfsskyldum sínum við vörslur og meðferð á haldlögðu áfengi og tekið þátt í að eyða slíku áfengi með heimildarlausum hætti.

Ákæran var í fimm aðalþáttum. Einungis þrír þeirra, II., III. og V. ákærunni, varða stefnanda. Hér á eftir verður rakið hið helsta, sem um þessa þætti greinir í dómum héraðsdóms og Hæstaréttar. Fylgt er númerakerfi ákærunnar.

Innflutningur í apríl 1991.

Atvik.

II. A-B.

Í aprílmánuði 1991 flutti Albert Jónsson jeppabifreið og hestakerru til landsins frá Þýskalandi. Albert var á þessum tíma starfandi á Siglufirði og varningurinn tollafgreiddur þar. Í hestakerrunni var undirvagn fyrir hestakerru, en hans var ekki getið í farmbréfi. Í farmbréfi var þyngd kerrunnar skráð 530 kg.

Stefnandi mat kerruna til verðs, sem síðan var lagt til grundvallar við ákvörðun aðflutningsgjalda. Kveðst hann hafa haft samband við bæjarfógeta til að leita ráða, hvernig meta bæri kerruna og undirvagninn. Sýslumaður kvaðst hafa haft samband við tollstjóraembættið í Reykjavík og fengið þær upplýsingar, að heimilt væri að meta undirvagninn og kerruna saman, og það hafi hann tjáð stefnanda, sem kveðst ekki hafa sleppt því að meta undirvagninn, heldur, eftir samtal við bæjarfógeta, ákveðið að meta hann með kerrunni. Kerran var ekki vegin, heldur lagt til grundvallar, að hún væri 490 kg, en sú þyngd var, að sögn stefnanda og bæjarfógeta, fengin með því, að þyngd undirvagnsins var áætluð og dregin frá uppgefinni þyngd í farmbréfi.

Að beiðni RLR var kerra Alberts vegin 30. nóvember 1994, og reyndist hún 830 kg. Í sambandi við vigtun kerrunnar var ekki tekin lögregluskýrsla af Alberti. Hins vegar var haft eftir honum, að kerrunni hefði verið breytt lítillega, frá því að hann eignaðist hana, og að í þeim breytingum væri lítil þyngd. Albert hefur borið fyrir dómi, að hann hafi ekki sagt, að í breytingunum væri lítil þyngd, heldur mikil. Afhenti hann yfirlýsingu frá þeim, sem hann fékk til að annast breytingarnar, og kemur þar fram, að efnisaukning hafi numið 117,5 kg. Þá kvað hann kerruna hafa „verið fulla af skít“, þegar hún var vegin, og taldi hann rétt að draga frá 100-140 kg af þeim sökum.

Að beiðni RLR endurákvarðaði ríkistollstjóri aðflutningsgjöld bæði á jeppabifreiðina og hestakerruna ásamt undirvagninum. Við endurákvörðun aðflutningsgjalda af bifreiðinni kom í ljós, að þau höfðu verið ofreiknuð um 408.547 kr. Við endurákvörðun aðflutningsgjalda af kerrunni og undirvagninum taldi ríkistollstjóri rétt að leggja til grundvallar vigtarseðil þann, sem að framan er getið, að viðbættum 170 kg, og var þyngdin samkvæmt því 1.000 kg. Þá var miðað við ákveðið tollskrárnúmer og meðaltalsverð Hagstofu Íslands fyrir þann tollflokk, sem var á árinu 1991 55 kr. kg c. i. f. Með því að nota þessa aðferð reyndust aðflutningsgjöld vanreiknuð um 18.777 kr.

Albert bar fyrir dómi, að við brottför sína frá Siglufirði hefði hann tekið

með sér hross í hestakerrunni og því ekki haft pláss fyrir undirvagninn. Jafnframt hefði honum þótt undirvagninn lélegur og þess vegna lýst yfir við brottför sína, að hver, sem væri, mætti hirða hann. Fór svo, að stefnandi setti undirvagninn undir kerru, sem hann átti, eftir að hann hafði gert hann nothæfan.

Sakargiftir.

[II. A.]

Ákærða Erlingi var gefið að sök að hafa útbúið eða látið útbúa aðflutningsskýrslu með röngum upplýsingum um þyngd kerrunnar og verðmæti og eigi getið þess, að á kerrunni væri undirvagn, og þannig komið undirvagninum undan tollafgreiðslu, og jafnframt sammælt um það við stefnanda, að undirvagninn yrði ekki nefndur í mats- og skoðunargerð hans.

[II. B.]

Ákærða Gunnari, stefnanda í máli þessu, var gefið að sök að hafa í samráði við meðákærða, Erling, vísitandi tilgreint verðmæti kerrunnar óeðlilega lágt, þ. e. 25.000 kr., í því skyni, að aðflutningsgjöld yrðu lægri af kerrunni en rétt var, og jafnframt leynt því og ekki tekið fram, að í kerrunni var tollskyldur varningur, þ. e. undirvagn fyrir aðra tveggja öxla hestakerru (þ. m. t. grind, beisli, hjólbarðar á felgum og fjöðrunar- og handbremsubúnaður fyrir 4 hjól), í því skyni, að ekki yrðu greidd aðflutningsgjöld af þessum varningi. Af hálfu ákæruvaldsins var staðhæft í ákæru, að skömmu síðar hefði ákærði þegið undirvagninn að gjöf frá nefndum Albert og notfært sér hann í eigin þágu. Var þetta talið varða við 158. gr. almennra hegningarlaga og 3. mgr. 126. gr. tollalaga, sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga, og enn fremur við 128. gr. og 139. gr. þeirra laga.

Niðurstaða héraðsdóms.

II. A.

Gegn neitun ákærða Erlings og með hliðsjón af því, sem fram kom um þennan lið ákæru, var talið ósannað, að hann hefði útbúið eða látið útbúa aðflutningsskýrslu með röngum upplýsingum um þyngd hestakerru og átt hlut að því, að þess var eigi getið, að í kerrunni væri undirvagn, og þannig komið honum undan tollafgreiðslu. Þá var, gegn neitun ákærða Erlings, sem studd var framburði stefnanda, talið ósannað, að ákærði Erlingur hefði sammælt um það við stefnanda, að undirvagninn yrði ekki nefndur í mats- og skoðunargerð. Enn var talið ósannað gegn neitun ákærðu Erlings og stefnanda, að kerran hefði verið sögð 490 kg í aðflutningsskýrslu í því skyni að koma í veg fyrir, að hún teldist skráningarskyld samkvæmt umferðarlögum. Loks var talið ósannað gegn neitun ákærða Erlings, að hann hefði átt

hlut að því, að tollverð kerrunnar og f.o.b.-verð var lægra en endurmat embættis ríkistollstjóra, og þannig valdið því, að aðflutningsgjöld töldust við endurmatið vantalin um 18.777 kr. Af framangreindu var talið leiða, að sýkna bæri ákærða Erling af öllu því, sem honum var gefið að sök í þessum lið ákæru.

II. B.

Erlingur skýrði svo frá, að hann hefði fengið upplýsingar um það hjá tollgæslunni, að heimilt væri að meta saman til tollverðs undirvagn og hestakerru. Þessi framburður var talinn eiga stoð í vætti deildarstjóra hjá Tollgæslu Íslands. Erlingi og stefnanda bar saman um, að Erlingur hefði skýrt stefnanda frá framangreindu og að stefnandi hefði breytt í samræmi við það. Hefur stefnandi neitað því, að hann hafi sleppt því að meta undirvagninn, heldur hafi hann samkvæmt framansögðu metið vagninn með kerrunni til tollverðs, allt í samráði við yfirboðara sinn. Dómurinn í sakamálinu taldi, að eigi yrði litið fram hjá því, að 13. desember 1993 endurákvarðaði ríkistollstjóri aðflutningsgjöld af bifreið þeirri, sem metin var til tollverðs í sama skipti, þannig, að þau lækkuðu um 408.547 kr. Samkvæmt því var ríkissjóði gert að endurgreiða innflytjanda bifreiðarinnar, sem jafnframt flutti inn hestakerruna og undirvagninn, nefnda fjárhæð. Var því hvergi hallað á ríkissjóð við ákvörðun tollverðs á hinum innflutta varningi, heldur hið gagnstæða. Með skírskotun til þessa og gegn neitun stefnanda var talið ósannað, að hann hefði við mat á bifreið og hestakerru þeirri, sem um ræðir í lið II. A., vísvitandi tilgreint verðmæti kerrunnar óeðlilega lágt í því skyni, að aðflutningsgjöld af henni yrðu lægri en rétt var.

Með vísan til framanritaðs var á sama hátt talið ósannað, að stefnandi hefði leynt því, að kerran flytti tollskyldan varning, í því skyni, að innflytjandinn slyppi við að greiða aðflutningsgjöld af undirvagninum.

Þá var með vísan til þess, sem hér að framan greinir, og framburðar vitnisins Alberts Jónssonar talið ósannað gegn neitun stefnanda, að hann hefði þegið umræddan undirvagn að gjöf úr hendi Alberts fyrir að hafa séð til þess, að kerran yrði metin of lágt til tollverðs og að undirvagnsins var ekki getið á aðflutningsskýrslu og því eigi greidd af honum aðflutningsgjöld. Var stefnandi því sýknaður af þeirri háttsemi, sem honum var gefin að sök í ákærulið þessum.

Niðurstaða Hæstaréttar.

Niðurstaða Hæstaréttar í þessum þætti er á þessa leið:

Ekki er fyllilega í ljós leitt, hver útfyllti aðflutningsskýrslu um innflutning Alberts Jónssonar í apríl 1991 og hver voru nánari tildrög þess, að þyngd hestakerru var þar skráð önnur en í farmbréfi og undirvagns ekki getið sér-

staklega, svo sem rétt hefði verið. Fyrir héraðsdómi greindi Albert svo frá, að hver, sem væri, hefði mátt hirða undirvagninn, eftir að hann fór frá Siglufirði, og er ósannað, að ákærði Gunnar sérstaklega hafi átt að eiga hann. Ber með vísan til forsendna héraðsdóms að staðfesta ákvæði hans um sýknu beggja ákærðu af sakargiftum samkvæmt þessum hluta ákæru.

Innflutningur í febrúar 1992.

Atvik.

III. A.-C.

Af framburði ákærðu Erlings og Herberts Óskars Ólasonar og vitnisins Gests Halldórssonar virðist sem til hafi staðið, að Herbert Óskar hefði milligöngu um að útvega ákærða Erlingi og Gestu hestakerrur frá Þýskalandi.

Vitnið bar fyrir dómnum í sakamálinu, að það hefði ætlað sér að kaupa hestakerru, en hins vegar hefði því ekki litist á þessar kerrur og strax fallið frá kaupunum. Kvaðst vitnið ekki hafa ætlað að kaupa svo stóra kerru. Þessi framburður vitnisins er ekki í samræmi við framburð þess hjá lögreglu, en þá kvaðst vitnið ekki hafa ætlað að kaupa neina kerru. Vitnið gaf þá skýringu á breyttum framburði, að því hefðu verið lögð orð í munn við yfirheyrslur og það ekki lesið skýrslur sínar nægilega vel yfir.

Í febrúarmánuði 1992 sendi ákærði Herbert Óskar tvær hestakerrur frá Þýskalandi hingað til lands með Siglufjörð sem tollhöfn. Viðtakandi kerranna skv. farmbréfi var vitnið Gestur, og var þyngd þeirra þar skráð samtals 1.200 kg. Í aðra kerruna setti ákærði Herbert Óskar nokkurt magn af nýjum reiðtygjum, u. þ. b. 18 hnakka, 50-60 sett af höfuðleðrum, mélum, taumum og nasamúlum. Varnings þessa var ekki getið í farmbréfi.

Hestakerrurnar komu til Siglufjarðar aðfaranótt laugardagsins 22. febrúar 1992. Við komu þeirra sóttu stefnandi og vitnið Gestur kerrurnar strax að lokinni uppskipun og fluttu þær í húsnæði í eigu þrotabús Húseininga hf. Kom þá í ljós, að önnur kerran var nokkuð skemmd á vinstri hlið.

Stefnandi kveðst ekki hafa skoðað inn í kerrurnar, þegar þær komu til landsins, og kveðst hann reyndar aldrei hafa skoðað inn í þær. Í lögregluskýrslu er haft eftir vitninu Gestu, að það hafi skoðað í skemmdu kerruna í gegnum gat á henni og séð, að eitthvað var í henni, nokkurs konar ábreiða eða dýna, sem huldi eitthvað. Þessum framburði breytti vitnið fyrir dómnum og kvaðst aldrei hafa sagt, að ábreiðan eða dýnan hyldu eitthvað.

Erlingur kveðst hafa haft samráð við umboðsmann farmflytjanda, áður en kerrurnar voru settar í hús, og hinn síðarnefndi verið samþykkur þessari ráðstöfun. Stefnandi og Gestur segjast hafa flutt kerrurnar í hús að beiðni Erlings. Skömmu síðar sótti Ásgeir Svan aðra kerruna til Siglufjarðar og

flutti hana til Akureyrar. Við komu sína til Siglufjarðar setti Ásgeir Svan sig í samband við Erling, sem afhenti honum kerru þá, sem reiðtygjunum hafði verið komið fyrir í. Á Akureyri afhenti Ásgeir Svan Hólmgeiri Valdimarssyni kerruna, en áður var búið að taka reiðtygin úr henni. Reiðtygin seldi Ásgeir Svan að mestu, en gaf hluta þeirra. Um þremur vikum síðar dró Erlingur hina kerruna með bifreið sinni til Reykjavíkur og afhenti hana þar Ásgeiri Svan. Erlingur kveðst aldrei hafa skoðað inn í kerrurnar.

Eftir komu kerranna, mánudaginn 24. febrúar, skoðaði stefnandi þær og ljósmyndaði. Þegar ganga átti frá aðflutningsskýrslu fyrir kerrurnar, skilaði hann matsgjörð fyrir þær. Mat hann kerruna, er var skemmd á vinstri hlið, á 25.000 kr., en hina á 30.000 kr., og kveðst hann við matið hafa litið til verðmats á kerru þeirri, sem Albert Jónsson flutti inn árið 1991. Stefnandi afhenti Erlingi matsgjörð sína, sem dagsett er 24. apríl 1992. Til grundvallar þyngd kerranna lagði Gunnar vigtarnótu, sem ákærði Erlingur afhenti honum. Vigtarnótan er þannig til komin, að Erlingur fékk vitnið Gest til að vega einhverja hestakerru, og samkvæmt vigtarnótunni var kerran vegin sama dag og matsgjörðin er dagsett. Erlingur kveðst í sambandi við þyngd kerranna hafa horft til kerru Alberts og talið, að þær væru svipaðar að þyngd.

Erlingur fól vitninu Hannesi Baldvinssyni, aðalbókara embættisins, að gera aðflutningsskýrslu vegna innflutnings þessa og kveðst hafa falið Hannesi að gera skýrslu þessa, strax og þær komu til landsins. Skjölin hafi hins vegar legið á borði Hannesar í nokkrar vikur, án þess að skýrslan væri gerð. Þegar að því kom, að vitnið gerði skýrsluna, vantaði það upplýsingar um verðmæti og þyngd kerranna. Vitnið kveðst hafa fengið stefnanda til þess að útbúa matsgjörð, svo að unnt væri að ganga frá skýrslunni. Þeir Erlingur og stefnandi hafa báðir borið, að Erlingur hafi fengið stefnanda til að gera matsgjörðina. Allt að einu barst vitninu matsgjörðin, og gat það þá gengið frá aðflutningsskýrslunni. Í framhaldi þessa gaf vitnið Gestur út tékka, og var fjárhæð hans hin sama og nam aðflutningsgjöldunum.

Sakargiftir.

[III. B.]

Ákærða Gunnari, stefnanda í máli þessu, var gefið að sök að hafa veitt meðákærða Erlingi liðsinni sitt í framangreindu broti með því að taka hestakerrurnar, sem þar um ræðir, úr vörslum farmflytjanda á hafnarbryggjunni á Siglufirði aðfaranótt 22. febrúar 1992, þrátt fyrir það að til þess skorti heimild og að ekki stæði til af hálfu meðákærða Erlings að tollafgreiða varninginn, sem var í annarri kerrunni, og komið kerrunum fyrir í skemmu, svo sem greinir í lið III. A. Var staðhæft í ákæru, að ákærða hefði

verið ljóst, að kerrurnar væru fluttar hingað til lands á vegum meðákærða Erlings, en ekki framangreinds Gests. Enn fremur var hann ákærður fyrir að hafa látið meðákærða Erlingi í té yfirlýsingu, dagsetta 24. apríl 1992, um skoðun á kerrunum með röngum upplýsingum um þyngd þeirra og verðmæti. Var staðhæft í ákæru, að ákærða hefði verið ljóst, að meðákærði Erlingur hygðist leggja þessar röngu upplýsingar til grundvallar við skýrslugerð um þennan innflutning í því skyni, að aðflutningsgjöld yrðu lægri en vera átti og að kerrurnar teldust ekki skráningarskyldar. Var þetta talið varða við 158. gr. almennra hegningarlaga og 1. mgr. 123. gr., sbr. 1. mgr. 124. gr., 3. mgr. 126. gr. og 135. gr. tollalaga, sbr. 138. gr. og 22. gr. almennra hegningarlaga, og enn fremur við 139. gr. þeirra laga.

Niðurstöður héraðsdóms.

III. A.

Talið var í ljós leitt, að ákærði Erlingur hefði í febrúar 1992 fengið stefnanda og Gest til að sækja tvær hestakerrur, sem ákærði Herbert Óskar sendi frá Þýskalandi, þegar eftir uppskipun þeirra á hafnarbryggjuna á Siglufirði 22. febrúar, án þess að til væru skjöl, sem heimiluðu afhendingu kerranna úr vörslum farmflytjanda, en sannað þótti, að kerrurnar hefðu verið fluttar í skemmu, sem Erlingur hafði aðgang að.

Dómurinn taldi þessa aðgerð Erlings óeðlilega og óvenjulega, en þar sem ákærði var tollstjóri á Siglufirði, var álitíð, að telja bæri, að hann hefði í krafti þess embættis haft heimild til að taka kerrurnar í sínar vörslur samkvæmt ákvæðum 63. og 65. gr. tollalaga. Var ákærði Erlingur því sýknaður af þessum sakargiftum.

III. B.

Þar sem Erlingur var sýknaður af því að hafa í heimildarleysi tekið hestakerrurnar úr vörslum farmflytjanda, var stefnandi sýknaður af ákæru um hlutdeild, að því er þetta ákæruatriði varðar.

Gegn neitun stefnanda var talið ósannað, að hann hefði vitað, er hann flutti kerrurnar í hús í félagi við Gest, að þær væru í raun fluttar inn af ákærða Erlingi, en ekki nefndum Gest, eða að í annarri kerrunni væri tollskyldur varningur, og að hvorki væri ætlunin að tollafgreiða kerrurnar né varninginn.

Fram kom í sakamálinu, að Gestur lét í té vigtarseðil þann, sem lagður var til grundvallar við ákvörðun á þyngd kerranna við gerð aðflutningskýrslu. Var álitíð ósannað gegn neitun ákærða Gunnars, að hann hefði af ráðnum hug fengið ákærða Erlingi í hendur matsgerðina frá 24. apríl 1992 um skoðun á kerrunum með röngum upplýsingum um þyngd þeirra og verðmæti í því skyni, að aðflutningsgjöld yrðu lægri en rétt væri og jafn-

framt yrði komist hjá því að skrá kerrurnar undir 500 kg, svo að þær yrðu ekki skráningarskyldar, sbr. 63. gr. umferðarlaga nr. 50/1987. Var Gunnar sýknaður af sakargiftum samkvæmt þessum ákærulið.

Niðurstaða Hæstaréttar.

Niðurstaða Hæstaréttar í þessum þætti er á þessa leið:

... Erlingur var í raun innflytjandi annarrar hestakerrunnar í febrúar 1992. Hann brast því heimild til afskipta af þessum innflutningi sem tollstjóra og var ekki bær til þess að láta flytja kerrurnar ótollafgreiddar úr vörslu farmflytjanda í skemmu á vegum embættisins samkvæmt 63. gr., sbr. 64. og 65. gr. tollalaga, sbr. 39. gr. Ekki skiptir máli, hvort samþykki farmflytjanda lá fyrir, en það er óljóst. Í málinu hefur ekki verið sýnt fram á nauðsyn þessa innflutnings frá sjónarhóli tollgæslu, og hefði þurft til hans leyfi bærara tollyfirvalda samkvæmt 66. gr. tollalaga, sbr. 30. gr. og 3. mgr. 34. gr. laganna. Með þessum afskiptum sínum hefur ákærði Erlingur brotið gegn 139. gr. almennra hegningarlaga og síðari málslíð 1. mgr. 123. gr. tollalaga, sbr. 1. mgr. 124. gr. laganna, sbr. og 138. gr. almennra hegningarlaga.

Með skírskotun til forsendna héraðsdóms er staðfest sú niðurstaða hans, að afhending ákærða Erlings á kerrunum ótollafgreiddum til Ásgeirs Svans Herbertssonar hafi verið honum refsiverð samkvæmt 139. gr. almennra hegningarlaga.

Eins og lýst er í héraðsdómi, var í annarri kerrunni nokkurt magn af nýjum reiðtygjum, sem ekki var getið í farmbréfi. Verður að telja, að þessi varningur hefði ekki getað dulist við tollskoðun, ef hún hefði farið fram með eðlilegum hætti. Hins vegar eru ekki efni til annars en staðfesta það mat héraðsdóms, að ósannað sé, að ákærði Erlingur hafi vitað um þennan varning. Verður hann því sýknaður af þessu ákæruatriði.

Á farmskírteini var samanlögð þyngd beggja kerranna tilgreind 1.200 kg. Í aðflutningsskýrslu, sem aðalbókari embættisins gerði að beiðni ákærða Erlings, yfirmanns síns, var þyngd þeirra skráð 920 kg. Var þá lögð til grundvallar þyngd á öðrum hestakerrum, sem Gestur Halldórsson hafði að fyrirlagi ákærða Erlings látið vega á hafnarvoginni á Siglufirði 24. apríl 1992, en ákærði Erlingur hafði þá fyrir allnokkru afhent Ásgeiri Svan Herbertssyni hinar innfluttu kerrur án tollafgreiðslu, eins og áður greinir. Breyttar tölur um þyngd kerranna í aðflutningsskýrslu voru til þess fallnar, að þær teldust ekki skráningarskyldar samkvæmt 63. gr. umferðarlaga nr. 50/1987, áður en henni var breytt með lögum nr. 44/1993. Þykir ákærði Erlingur hafa hlutast til um það, að í skýrsluna voru skráðar tölur um þyngd kerranna, sem honum var eða mátti vera ljóst, að áttu ekki við. Hefur hann

með þessu bakað sér refsíábyrgð samkvæmt 158. gr. almennra hegningarlaga.

Við gerð aðflutningsskýrslunnar lá ekki fyrir reikningur, sem sendandi þeirra kvaðst fyrir dómi hafa sent með kerrunum eða í símbréfi. Ákærði Gunnar Guðmundsson mat kerrurnar til verðs að beiðni ákærða Erlings, en önnur þeirra var nokkuð skemmd á vinstri hlið. Ósannað er, að ákærði Erlingur hafi þá haft reikninginn undir höndum, og verður hann sýknaður af sakargiftum um ranga tilgreiningu á verðmæti þeirra í aðflutningsskýrslu.

III. kafli ákæru B. Ákærði Gunnar Guðmundsson.

Ósannað er, að ákærða Gunnari hafi verið ljóst, að ákærði Erlingur hafi í reynd verið innflytjandi annarrar hestakerrunnar og brostið vald til þess að mæla fyrir um töku þeirra úr vörslu farmflytjanda. Með þessari athugasemd og vísun til forsendna héraðsdóms ber að staðfesta ákvæði hans um sýknu ákærða Gunnars af þessum ákærulið.

Eyðing áfengis.

Sakargiftir.

Erlingi og stefnanda var gefið eftirfarandi að sök:

A. Að hafa eigi sinnt þeirri skyldu að afhenda Áfengis- og tóbaksverslun ríkisins samtals 249,65 l af smygluðu áfengi, sem lagt hafði verið hald á af lögreglunni á Siglufirði og var í geymslu á lögreglustöðinni þar samkvæmt lögregluskýrslum frá 30. apríl 1988 og undirrituð er af Jóhannesi Þórðarsyni, þá yfirlögregluþjóni, og Guðna Þór Sveinssyni lögregluþjóni, heldur að eigin sögn og með rangri eftiráfærslu á frumrit dagbókar lögreglunnar (bls. 11827) eytt áfenginu 11. og 12. júlí 1988 með því að flytja það á öskuhauga bæjarins og hella því þar niður.

B. Á sama hátt látið fyrir farast að afhenda ÁTVR 96 dósir af bjór, sem lagt hafði verið hald á af lögreglunni á Siglufirði við tollskoðun 7. október 1992, heldur að eigin sögn eytt bjórnum 23. desember 1992 með þeim hætti, að ákærði Gunnar ók yfir dósirnar og fleygði þeim á eld öskuhauga bæjarins með vitund og vilja ákærða Erlings. Var þetta talið varða við 140. gr. almennra hegningarlaga og 1. mgr. 8. gr., sbr. 15. gr. laga um verslun ríkisins með áfengi, tóbak og lyf, og brotið í A-lið enn fremur við 158. gr., sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga.

Atvik.

V. A.

Þeir Erlingur og stefnandi báru báðir, að þeir hefðu hellt niður áfengi því, sem fjallað er um í þessum ákærulið. Stefnandi kveðst hafa unnið að

Þessu dagana 11. og 12. júlí 1988. Hann kveðst hafa rætt við Erling og spurt, hvað ætti að gera við tæplega 250 lítra af áfengi, sem geymt var í fangaklefa á lögreglustöðinni. Erlingur hafi þá sagst ætla að athuga málið og afla sér upplýsinga um það. Erlingur kveðst hafa hringt til tollgæslustjóra og fengið þær upplýsingar þar, að hann ætti að ákveða sjálfur, hvað gert yrði við þetta áfengi. Í framhaldi þess hafi stefnandi pakkað áfenginu í poka, sennilega 11. júlí, og að morgni hins 12. hafi þeir farið með áfengið í sorpþró bæjarins. Þar hafi þeir hellt áfenginu niður, en kastað umbúðunum á eld.

Stefnandi kveðst sjálfur hafa fært aðgerðir þeirra inn í dagbók lögreglunnar daginn eftir, að verk þetta var unnið, eða næsta dag þar á eftir. Hann kunni ekki skýringar á því, hvers vegna færslan kom einungis fram á frumriti dagbókar, en ekki afriti. Kveðst hann ekki muna ástæðuna, enda langt um liðið.

Aðrir lögreglumenn embættisins urðu ekki varir við aðgerð þessa, en samkvæmt framburði ákærðu var áfenginu eytt snemma morguns. Lögreglumenn, aðrir en stefnandi, komu hins vegar ekki á vörð fyrr en kl. 10 að morgni.

V. B.

Þeir stefnandi og Erlingur báru, að stefnandi hefði komið að máli við Erling og spurt, hvað ætti að gera við 96 dósir af bjór, en dagstimplun á þeim hefði verið runnin út og þær því ekki seljanlegar lengur. Erlingur kveðst hafa hringt í Brynjólf Karlsson hjá Tollgæslu Íslands og spurt hann, hvort senda bæri þetta suður, Brynjólfur hefði svarað því til, að það væri algjör óþarfi, ákærði gæti bara eytt þessu sjálfur. Vitnið Brynjólfur hefur kannast við fyrir dómi, að Erlingur hafi rætt þessi mál við það. Eftir þetta hafi stefnandi farið með bjórinn á öskuhaugana; þar hafi hann ekið yfir dósirnar og kastað þeim síðan í sorpþróna.

Niðurstöður héraðsdóms.

V. A.-B.

Með framburði Erlings og stefnanda var talið sannað, að þeir hefðu eytt 249,65 lítrum af smygluðu áfengi, sem þeir segjast hafa flutt á öskuhauga Siglufjarðar 11. og 12. júlí 1988 og hellt þar niður og síðan fleygt umbúðunum á eld, sem logaði þar, einnig, að ákærðu hefðu staðið að eyðingu á 96 dósum af haldlögðum bjór 23. desember 1992 með því, að stefnandi hefði með vitund og vilja Erlings ekið yfir dósirnar á öskuhaugum Siglufjarðar og fleygt þeim síðan á sama stað og umbúðunum, sem að framan er getið.

Um þetta atriði segir í dóminum orðrétt:

Samkvæmt 1. mgr. 8. gr. laga um verslun ríkisins með áfengi, tóbak

og lyf nr. 63/1969 bar að afhenda framangreint smyglað áfengi og bjór Áfengis- og tóbaksverslun ríkisins. Þessari lagaskyldu var ekki fylgt, og telst sú háttsemi á ábyrgð ákærða Erlings, en ákærða Gunnari refsilaus, þar sem hann var að sinna starfi sínu sem undirmaður ákærða Erlings og bar að hlýða fyrirmælum hans og átti að geta treyst því, að hann væri að fara að lögum við eyðingu áfengisins. Verður ákærði Gunnar því sýknaður af því, sem honum er gefið að sök í þessum kafla ákæru, en ákærði Erlingur sakfelldur, og er brot hans rétt fært til refsíákvæðis í þessum kafla ákæru.

Nær sex ár eru liðin, frá því að eyðing áfengisins fór fram, og þar sem brotið hefði aðeins varðað ákærða Erling sektarrefsingu, telst það fyrnt, sbr. 1. tl. 1. mgr. 81. gr. almennra hegningarlaga. Brot ákærða Erlings samkvæmt B-lið þessa kafla ákæru er hins vegar ófyrnt, og verður honum refsað fyrir það.

Ákærði Gunnar hefur borið, að hann hafi fært áfengiseyðinguna í dagbók lögreglunnar einum eða tveimur dögum eftir, að hún fór fram. Hann fullyrðir hins vegar, að færslan sé rétt, og hefur sá framburður ákærða ekki verið hrakinn og því ósannað, að hún sé röng. Ber því að sýkna ákærðu Erling og Gunnar af þessum ákærulið.

Niðurstaða Hæstaréttar.

Niðurstaða Hæstaréttar í þessum þætti er á þessa leið:

Eins og ákæru er farið og sönnunarfærslu í málinu hefur verið háttað, verður að leggja til grundvallar, að ákærðu hafi eytt því áfengi, sem tilgreint er í ákæruskjali. Ber því þegar af þeim ástæðum að sýkna báða ákærðu af sakargiftum um ranga og eftiráfærða skráningu í frumrit dagbókar lögreglunnar og brot gegn 158. gr. alm. hegningarlaga.

Samkvæmt 1. mgr. 8. gr. laga nr. 63/1969 um verslun ríkisins með áfengi, tóbak og lyf skal afhenda Áfengis- og tóbaksverslun ríkisins til ráðstöfunar haldlagðar vörur, sem lögin taka til og hafa verið fluttar inn eða framleiddar í heimildarleysi. ... Í skýrslu lögreglunnar á Siglufirði 30. apríl 1988 er gerð grein fyrir miklu magni áfengis, sem hald hafði verið lagt á úr þremur skipum nokkru áður. Af skýrslunni verður ráðið, að frá áfengi með órofnu innsigli hafi verið gengið til sendingar, en ekki er ljóst, hvort það var til tollgæslunnar í Reykjavík eða Áfengis- og tóbaksverslunar ríkisins. Annað haldlagt áfengi, óinnsiglað og á brúsum, er það áfengi, sem ákæran tekur til, samtals 249,65 l. Að sögn ákærða Erlings var sá bjór, sem eytt var, 96 dósir, ekki talinn söluvara, þar sem dagsetningar á umbúðum hefðu sýnt, að komið væri fram yfir síðasta sóludag. Engra gagna var aflað um þetta at-
riði.

Af gögnum málsins verður ráðið, að meðferð á haldlögðu áfengi, sem hefur ekki þótt hæft til sölu á vegum ÁTVR, hafi ekki verið í föstum skorðum á landinu. Ekkert liggur fyrir um það, að tollstjórar hafi nokkru sinni sent ÁTVR ósöluhæft áfengi, sem hald hafði verið lagt á.

Með hliðsjón af framansögðu og þar sem ekki verður á öðru byggt en tilgangi haldlagningar hins umrædda áfengis hafi að sínu leyti verið náð með eyðingu þess, verður það talið ákærða Erlingi refsilaust, eins og hér háttar til, að hafa ekki skilað áfenginu skv. 1. mgr. 8. gr. laga nr. 63/1969. Af þessu leiðir, að báðir ákærðu verða sýknaðir af þessum kafla ákæru.

Bótakrafa.

Stefnandi var í fyrstu atvinnulaus eftir brottvikninguna, en fékk seinna starf við Grunnskóla Siglufjarðar við eftirlit og viðhaldsverkefni. Formlegur ráðningarsamningur um þetta starf var gerður við stefnanda 2. janúar 1994. Starfi þessu telur stefnandi sig geta fengið að gegna til frambúðar og telur sig eftir atvikum vel settan að hafa fengið það miðað við atvinnumöguleika á Siglufirði fyrir mann á hans aldri, þrátt fyrir það að starfið gefi mun minni tekjur en fyrra starf. Stefnandi fékk Jón Erling Þorláksson tryggingafræðing til að reikna út höfuðstólsverðmæti tekjutaps og verðmæti tapaðra lífeyrisréttinda á grundvelli tiltekinna forsendna. Skilaði Jón Erlingur skýrslu um þessa útreikninga 22. febrúar 1995, og eru kröfuliðir stefnanda nr. 1 og 2 reistir á þeirri skýrslu.

Álit dómsins.

Mat á tollvarningi 1991.

Stefnandi gaf skýrslu hjá Rannsóknarlögreglu ríkisins 18. maí 1993. Þá greindi hann svo frá, að undirvagninn hefði ekki verið metinn sérstaklega. Hefði það verið yfirsjón sín að afgreiða málið með þessum hætti, réttara hefði verið að gera sérstaka grein fyrir undirvagninum. Hann gat enga skýringu gefið á því, að kerran er talin 490 kg í tollskýrslu, og sagðist enga aðild eiga að þeirri ákvörðun. Hann kvað sér hafa verið kunnugt um, að skráningarskylda var miðuð við 500 kg, og sagði, að varningurinn hefði ekki verið veginn. Næsta dag gaf stefnandi skýrslu að nýju að eigin ósk og sagðist hafa metið kerruna og undirvagninn í einu lagi með samþykki bæjarfógeta, haldið, að vagninn væri varahlutur. Stefnandi lýsti þeirri skoðun í bréfi til dóms- og kirkjumálaráðuneytisins 28. júlí 1993, að rétt hefði verið staðið að matinu og í samræmi við fyrirmæli sýslumanns.

Í bréfi ríkistollstjóra, dags. 10. desember 1993, segir, að röng bifreið hafi verið notuð til viðmiðunar við tollverðsákvörðun með þeim afleiðingum, að bifreiðin var of hátt metin til tollverðs. Við mat á kerrunni hefði verið rétt að miða við meðaltalsverð frá Hagstofu Íslands, 55 kr. á kg c.i.f.

Heildarþyngd kerrunnar hefði væntanlega verið gefin upp í farmbréfi að undirvagninum meðtöldum. Samkvæmt vigtarseðli, sem fylgdi fyrirspurn rannsóknarlögreglunnar, hefði þyngd kerrunnar einnar sér reynst 860 kg. Sterk rök hniugu að því, að þyngd hefði verið gefin upp ranglega í farmbréfi. Eðlilegt væri að áætla samanlagða þyngd kerrunnar og undirvagnsins 1000 kg og miða matið við þá þyngd.

Í skýrslu Erlings Óskarssonar í sakamálinu er haft eftir honum, að þyngd kerrunnar hafi verið ákvörðuð með því að draga áætlaða þyngd undirvagnsins frá uppgefinni heildarþyngd, 530 kg, en að undirvagninn hafi verið metinn til verðs ásamt kerrunni.

Stefnandi kvaðst hafa aflað sér upplýsinga um verðmæti bifreiðarinnar hjá umboðsmanni framleiðandans hér á landi, en kvað aðalþóttari embættisins hafa gert útreikninga. Hann miðaði við dýrustu útgáfu af gerð bifreiðarinnar. Hann kvaðst hafa verið hræddur um, að matið á bílnum væri of hátt, tók fram, að þetta hefði verið í fyrsta sinn, sem hann mat tollvarning, og sagðist ekki hafa hugmynd um, hvaðan upplýsingar um þyngd hlutanna væru komnar. Starfsmaðurinn, sem samdi tollskýrsluna, sagði, að aflað hefði verið upplýsinga frá tollstjóra um bifreiðina.

Albert var yfirheyrður fyrir dómi í sakamálinu. Hann gaf þá skýringu á veginni þyngd kerrunnar, að hann hefði verið búinn að láta styrkja hana og að hún hefði verið full af skít, þegar hún var vegin. Hann áætlaði þyngd skítsins 100 – 130 kg, en kvað aðeins hafa verið dregin frá 20 kg vegna þess. Albert lýsti undirvagninum þannig við lögreglurannsókn, að hann hefði verið beisli, grind og hjól. Ætlunin hefði verið að setja hann undir kerruna, en þegar til átti að taka, hefði komið í ljós, að hann var litlu betri en sá, sem var undir kerrunni.

Í bréfi til dómismálaráðuneytisins 28. júlí 1993 skýrði stefnandi svo frá, að í kerrunni hefðu verið „hásing“ og grindarhluti, sem hann leit á sem ónýtt og verðlaus. Stefnandi lýsti vagninum svo, að hann hefði verið dekkjalaus, hjólin föst og hemlabúnaður allur úr lagi. Hann hefði ásamt öðrum smíðað hjólskálarnar á hann. 18. maí 1993 greindi stefnandi Rannsóknarlögreglu ríkisins svo frá, að Albert hefði boðið sér undirvagninn til eignar án endurgjalds. Í skýrslu, sem hann gaf næsta dag, gerði hann enga breytingu á framburði sínum um eigendaskipti að undirvagninum.

Albert gaf skýrslu 9. júní 1993. Hann sagðist hafa skilið undirvagninn eftir, þegar hann fór frá Siglufirði, og sagt við stefnanda, að hann eða hver, sem vildi, mætti eiga hann. Nánar spurður kvaðst hann hafa sagt við menn inni í hesthúsum, að þeir mættu hirða þennan undirvagn. Stefnandi hefði örugglega verið viðstaddur. Albert skýrði svo frá í skýrslu í sakamálinu, að

hann hefði skilið undirvagninn eftir vegna plássleysis og sagt, að hver, sem væri, og ekkert frekar stefnandi en aðrir mætti hirða hana. Síðar í skýrslu sinni sagði hann, að hann hefði aldrei afhent undirvagninn og að hann ætti hann sjálfsgott enn. Því færi fjarri, að hann hefði gefið stefnanda hann.

Erlingur Óskarsson sagði í lögregluskýrslu 10. júní 1993, að hann vissi, að Albert hefði sagt, þegar hann fór, eða síðar, að stefnandi og Kristinn Jón Þorkelsson vélsmiður mættu eiga undirvagninn.

Í bréfi til dómsmálaráðuneytisins 28. júlí 1993 skýrði stefnandi svo frá, að eftir að þessir hlutir höfðu legið í hirðuleysi einhverjar vikur, hefðu þeir Kristinn Jón leitað eftir því að fá þá keypta, en Albert sent þeim þau boð, að þeir mættu hirða „hásinguna“. Í bréfi ráðuneytisins til stefnanda, dags. 12. október 1993, segir, að stefnandi geti ekki gegnt starfi sínu lengur, m. a. vegna þess, að hann hafi eignast tengivagn án yfirbyggingar endurgjalds-laust, eftir að tollafgreiðsla hafði farið fram og án þess að greidd væru lög-boðin aðflutningsgjöld.

Í skýrslu stefnanda fyrir dómi í sakamálinu var hann spurður, hvort hann hefði þegið undirvagninn að gjöf frá Albert, skömmu eftir að hann var fluttur til landsins. Þessu svaraði stefnandi orðrétt þannig: „Ég fékk hann hjá Albert skömmu síðar.“ Spurði þá dómariinn: „Og þá gefins?“ Stefnandi svaraði: „Það má meta það svo. Það er ekkert uppgert dæmi þannig lagað.“ Verjandi stefnanda spurði hann síðan, hvort hann hefði borið sig eitthvað eftir undirvagninum við Albert áður. Því svaraði stefnandi neitandi, þetta hefði borist í tal rétt um það leyti, sem Albert var að fara úr bænum í fyrsta skipti. Ef Albert hefði ekki tekið með sér hesta suður, hefði stefnandi aldrei fengið undirvagninn. Síðar í yfirheyrslunni var hann spurður, hvort hann teldi sig eiga undirvagninn, og svaraði hann þá, að vagninn væri í vörslum sínum. Hélt hann því fram, að Albert hefði aldrei sagt, að hann mætti hirða vagninn og eiga hann. Sér hefði skilist, að hann mætti nota vagninn. Hann kvaðst þó ekki hafa gert ráð fyrir, að hann þyrfti nokkurn tíma að skila honum.

Hér fyrir dómi hefur eftirfarandi verið haft eftir stefnanda um þennan þátt málsins:

Þegar Albert var að fara, var mætti staddur í hesthúsahverfi og aðstoðaði þá Albert við að koma hrossum í kerruna, en hann gat ekki tekið undirvagninn með sér og lét þau orð falla, að þetta væri drasl, en ef menn gætu nýtt sér það eitthvað, mættu þeir hirða það. Seinna fór mætti með vélsmið og skoðaði undirvagninn. Þeir gerðu síðan undirvagninn upp og settu á hann kassa. Að gefnu tilefni frá lögmanni stefndu segist stefnandi ekki muna nákvæmlega, hvenær Albert fór frá Siglufirði og skildi eftir undirvagninn. Hann segir það

hafa getað verið einum eða tveimur dögum eftir, að vagninn var tollafgreiddur 24. apríl 1991. Hann segir vagninn taka tvo hesta og kveður hann hafa verið notaðan á Siglufirði og vera þar enn. Hann kveður viðskipti sín og Alberts um þetta óuppgerð.

Svo sem rakið hefur verið, voru stefnanda mjög mislagðar hendur við mat það, sem honum var falið að gera, og hallaði þar bæði á innflytjanda og ríkissjóð. Þótt honum hafi verið talið til tekna í sakamálinu, að heildarmatið var ekki of hátt, getur það síst talist til málsbóta í þessu máli, að hann mat bílinn allt of hátt. Engin ástæða þykir vera til að draga í efa, að vigtun, sem lögreglan annaðist, hafi leitt í ljós, að kerran var miklum mun þyngrri en stefnandi miðaði við í mati sínu. Munar þar svo miklu, að stefnandi virðist hafa haft fullkomna ástæðu til að láta vega bæði kerruna og undirvagninn, hvort í sínu lagi. Þá hefði komið í ljós, að kerran var þyngrri en 500 kg, og stefnandi hefði getað metið hana réttilega. Verður það ekki lagt stefnanda til lasts að reikna toll af kerrunni og undirvagninum í einu lagi, en ekki verður betur séð en hann hafi miðað aðflutningsgjöldin við þyngd kerrunnar einvörðungu og þannig vanrækt að reikna gjöld af undirvagninum.

Stefnandi hefur orðið margsaga um það, hvernig undirvagninn komst í hans hendur. Skýrslur Alberts eru ósamrýmanlegar og fela augljóslega í sér túlkun á yfirlýsingum hans, sem draga úr trúverðugleika þeirra. Í þessu máli þykir bera að leggja þá yfirlýsingu Alberts til grundvallar, að hann hafi sagt stefnanda, að hann mætti eiga undirvagninn.

Í sakamálinu var sú spurning lögð fyrir dómstóla, hvort ákærði hefði gerst sekur um að þiggja mútur eða misnota stöðu sína sér eða öðrum til ávinnings með viðtöku vagnsins úr hendi innflytjandans. Þótt þeirri spurningu hafi verið svarað neitandi á grundvelli sönnunarreglna 45. gr. og 46. gr. laga nr. 19/1991, girðir það ekki fyrir, að tekið verði sjálfstætt á því álitaefni í þessu máli, hvort stefnandi hafi með viðtöku vagnsins gerst sekur um háttsemi í starfi eða utan þess, sem teljast verði ósamrýmanleg því, sbr. 7. gr. og 8. gr. laga nr. 38/1954. Í einkamáli er dómari ekki bundinn af neinum reglum um útilokun sönnunargagna, sem heimilt er að reisa úrlausn á, sbr. 48. gr. laga nr. 19/1991. Þegar fram koma ólíkar yfirlýsingar af hálfu aðila, mun sú, sem honum er óhagfelldust, að jafnaði vera lögð til grundvallar. Fyrsta yfirlýsing, sem stefnandi gaf við rannsókn sakamálsins, var sú, að Albert hefði boðið sér undirvagninn til eignar án endurgjalds. Hann hefur síðar sagt, að hann hafi verið miður sín af persónulegum ástæðum, þegar hann gaf skýrslu sína 18. maí, en þó sá hann ekki ástæðu til að breyta framburði sínum, að því er þetta atriði varðar, fyrr en í bréfinu 28. júlí 1993, þar sem

hann segir allt aðra sögu um það, hvernig hann eignaðist vagninn. Þótt hann reyni þar augljóslega að gera sem minnst úr verðmæti hans, er hin nýja útgáfa sögunnar honum síst hagfelldari, þar sem hann játar að hafa gengið eftir því að fá keypta „hásingu og grindarhluti, sem hann leit á sem ónýtt og verðlaus“, og að Albert hefði sagt, að þeir mættu hirða „hásinguna“. Yfirlýsingar, sem stefnandi hefur síðan gefið fyrir dómi, hafa greinilega sýnt viðleitni til að skýra það, sem gerðist, á þann hátt, að ekki verði talið, að hann hefði þegið hlutinn að gjöf, heldur hirt hann, eftir að Albert hafði fleygt honum, eða að vagninn sé raunverulega enn í eigu Alberts. Úr því að það þótti ómaksins vert að flytja undirvagninn til landsins og stefnandi kaus að nýta hann til að koma sér upp nothæfri hestakerru, verður engan veginn litið svo á, að hann hafi verið eins verðlítill og stefnandi vill vera láta. Skýringar hans eru ekki trúverðugar, og verður ekki litið öðruvísi á hér en stefnandi hafi þegið undirvagninn að gjöf, eftir að hann hafði látið hjá líða að geta hans í mati sínu og komist ranglega að þeirri niðurstöðu, að ekki þyrfti að reikna af honum aðflutningsgjöld.

Verður að telja, að þessi háttsemi stefnanda ásamt óstöðugleika í framburði fyrir lögreglu og dómstólum sé ósamrýmanleg því trúnaðarstarfi, sem hann gegndi.

Mat á tollvarningi 1992.

Laugardaginn 22. febrúar 1992 kom m/s Helgafell til Siglufjarðar og var skipað út í það tveimur hestakerrum. Samkvæmt farmbréfi var viðtakandi þeirra Gestur Halldórsson, Siglufirði, og þyngd þeirra samtals 1.200 kg. Samkvæmt aðflutningsskýrslu, dagsettri 27. apríl 1992, var innflytjandi Gestur Halldórsson, nettóþyngd kerranna 900 kg og f.o.b.-verð þeirra 55.000 íslenskar krónur. Þá segir í aðflutningsskýrslu, að nettóþungi sé staðfestur með vigtarseðli.

Verð það, er greinir í aðflutningsskýrslu, er metið af stefnanda, en í málinu liggur frammi svohljóðandi vottorð:

Ég undirritaður hef skoðað tvær gamlar hestakerrur, send. nr. S-HEG-12-02-2-DE-HAM-2062, og metið þær til verðs. Önnur kerran er nokkuð skemmd á vinstri hlið, og hef ég metið hana á 25.000 kr. og hina á 30.000 kr.

Þá var farið með þær á hafnarvog í Siglufirði, og reyndust þær vera 460 kg hvor.

Stefnandi ritaði nafn sitt undir vottorð þetta, sem dagsett er 24. apríl 1992, og stimplaði með stimpli lögreglunnar á Siglufirði.

Við lögreglurannsókn kom fram, að stefnandi og Gestur Halldórsson, sem sagður var innflytjandi kerranna, fluttu þær aðfaranótt laugardagsins

22. febrúar 1992 frá skipshlið í hús Húseininga á Siglufirði, án þess að stefnandi hefði séð nokkur gögn um þau vegna tollmeðferðar þeirra.

Stefnandi greindi svo frá í skýrslu sinni hjá Rannsóknarlögreglu ríkisins 18. maí 1993, að hann hefði skoðað og metið tvær notaðar hestakerrur, sem fluttar hefðu verið inn í apríl (sic) 1992 á nafni Gests Halldórssonar, eftir að bæjarfógeti bað um það. Hann hefði tekið mið af verðmæti kerru, sem afgreidd var með svipuðum hætti árið á undan. Kvaðst hann muna, að bæjarfógeti hefði einnig beðið sig að veða kerruna, og kvaðst hafa gert það og getið um það í skriflegri matsgerð, sem hann skilaði til bæjarfógeta. Hann var spurður um mismun á þyngd samkvæmt mati hans og því, sem greinir í farmskírteini og farmskrá. Sagði hann bæjarfógeta hafa beðið sig að veða kerruna og gera það, sem til þyrfti, til að þær yrðu sem léttastar. Kvaðst hann hafa tekið milliverk og sennilega varadekk innan úr annarri kerrunni og síðan vegið hana. Hefði hún þá reynst vera 460 kg. Hann hefði aðeins vegið aðra kerruna. Kvaðst hann hafa vitað, að samkvæmt umferðarlögum væru kerrur yfir 500 kg skráningarskyldar. Ekki kvaðst hann muna, hvort bæjarfógeti lét þess getið, hvers vegna hann vildi, að kerrurnar yrðu sem léttastar. Hefði hann gert þetta að beiðni bæjarfógeta án þess að hugleiða, hvaða ástæður lægju að baki. Kvaðst hann ekki hafa vitað betur en Gestur ætti kerrurnar. Sagðist hann hafa skoðað þær og vera viss um, að enginn varningur hefði verið í þeim, þyngdarmunurinn stafaði ekki af því, að varningur hefði verið í þeim.

Sama dag var tekin skýrsla af Erlingi Óskarssyni sýslumanni, og sagði í henni m. a., að skv. umferðarlögum væru kerrur, sem væru 500 kg og yfir að þyngd, skráningarskyldar. Hann hefði beðið stefnanda að gera þær ráðstafanir og haga vigtnu á kerrunum þannig, að þær næðu ekki 500 kílóum hvor. Hefði stefnandi gert það, og kvaðst Erlingur telja, að til að létta þær hefði stefnandi tekið úr þeim stífur eða slár eða eitthvað annað, áður en þær voru vegnar. Þá hefðu þær reynst vera 460 kg hvor, og hefði sú þyngd verið skráð í tollskýrslur. Hefði ásetningur með þessu verið að komast hjá skráningu. Þá kom fram við þessa skýrslutöku, að til var skjal, þar sem verð á kerrunum var tilgreint 2.500 þýsk mörk. Spurður um, hvers vegna skjalið hefði ekki verið lagt fram við tollafgreiðslu og aðflutningsgjöld ákvörðuð með hliðsjón af mati stefnanda, sagði Erlingur, að hann hefði ákveðið að leggja skjalið ekki fram við tollafgreiðslu og fá stefnanda til að vinna mat á þessum kerrum. Ástæðan hefði verið sú, að kerrurnar voru skemmdar og hann taldi þær ekki svo mikils virði og því ekki sanngjarnt að reikna aðflutningsgjöld af þeirri fjárhæð. Það, sem stefnandi hefði gert, hefði verið að beiðni vitnisins.

Hinn 19. maí 1993, daginn eftir að fyrrgreind skýrsla var skráð eftir stefnanda, kom hann til Rannsóknarlögreglu ríkisins og óskaði eftir að gefa frekari skýrslu. Sagði hann nú rangt vera í fyrri skýrslu, að hann hefði vegið kerrurnar að beiðni bæjarfógeta. Hið rétta væri, að Erlingur hefði beðið sig að meta kerrurnar til verðs vegna tollafgreiðslu þeirra. Erlingur hefði jafnframt afhent sér vigtarmiða frá hafnarvoginni á Siglufirði og sagt, að hann varðaði kerrurnar. Hefði Erlingur beðið sig að skrifa matsgerð á kerrurnar og þyngdina 460 kg sem fram kom á vigtarmiðanum. Hann gaf þá skýringu á breyttum framburði sínum, að þetta hefði allt verið misskilningur og rangt af sinni hálfu. Hann kvaðst hafa rætt við bæjarfógetann í síma þá um morguninn.

Fimmtudaginn 3. júní 1993 var stefnandi yfirheyrður um afskipti sín af innflutningi á hestakerrum. Hann kvaðst hafa sótt kerrurnar ásamt Gestí Halldórssyni. Ekki hefði hann skoðað kerrurnar þá um nóttina, aðeins komið þeim fyrir í húsi Húseininga. Í þessari skýrslu sagðist hann ekki muna, hvenær sýslumaður hefði beðið sig að tollskoða kerrurnar og meta til verðs. Hann taldi sig muna það fyrir víst, að bæjarfógetinn hefði aðeins gefið sér fyrirmæli um að meta kerrurnar til verðs, en ekki hafi verið nefnt, að hann ætti að tollskoða þær. Stefnandi taldi líklegt, að þetta hefði verið þegar vikuna eftir, að kerrurnar komu til Siglufjarðar, og mundi, að hann vann verk þetta sama dag og bæjarfógeti bað hann um það. Hann gaf þá skýringu á því, að matsgerð sín er dagsett 24. apríl, að þá hefði hann verið beðinn um skriflega skýrslu um matið og dagsett skýrsluna þann dag, en sýslumaður hefði afhent sér vigtarseðilinn sama dag. Hann kvaðst muna eftir að hafa farið inn í þá kerru, sem var skemmd, en aðeins litið inn í hina og ekkert séð í þeim.

Hinn 10. júní 1993 var stefnandi enn yfirheyrður hjá Rannsóknarlögreglu ríkisins um atvik. Kvaðst hann þá ekki hafa vitað annað en Gestur Halldórsson ætti kerrur þessar. Hann fullyrti í þessari skýrslu, að hann hefði skoðað í báðar kerrurnar, þar sem þær voru geymdar í húsnæði Húseininga, í vikunni eftir 22. febrúar 1992 og ekkert hefði verið í þeim.

Í skýrslu stefnanda í sakamálinu kvaðst hann hafa talið kerrurnar fluttar inn á vegum Gests Halldórssonar. Hann hefði fært kerrurnar af bryggjunni að fyrirmælum sýslumanns, útbúið matsgerð, ekki spurt út í það, hvort hún yrði lögð til grundvallar aðflutningsgjöldum, og ekki vitað, hvernig staðið var að vigtun. Hann hefði fengið í hendur vigtarseðil. Hann var spurður, hvers vegna hann hefði breytt framburði sínum hjá rannsóknarlögreglu 19. maí 1993, og gaf þá skýringu, að hann hefði verið kallaður á þriðjudagskvöldið frá Sauðárkróki, þar sem hann hefði ekki verið í skemmtilegu jafn-

vægi, eins og hann orðaði það. Hann hefði ekið til Siglufjarðar, og á leiðinni hefði Erlingur sýslumaður hringt í bílsíma og sagt, að þeir (þ. e. lögreglan) væru með eitthvert vottorð um, að hann hefði látið létta kerrurnar. Hann kvaðst ekki hafa verið betur hugsandi en svo, þegar hann kom út eftir, að hann hefði ekki getað áttað sig almennilega á þessu sjálfur, og síðan, þegar rannsóknarlögreglumaðurinn sagði við sig, að gott væri, að hann vissi, að sýslumaðurinn væri búinn að bera, að stefnandi hefði vegið þessar kerrur, hefði hann ekki vitað, hvaðan á sig stóð veðrið.

Hann kvaðst ekkert hafa skoðað kerrurnar, einungis flutt þær út eftir og sett þær inn. Erlingur hefði látið sig fá vigtarmiða. Þá sagðist hann hafa tekið myndir af skemmdunum á kerrunum, sennilega mánudaginn 24. febrúar, og síðar afhent sýslumanni myndirnar. Þá sagði stefnandi, er hann var spurður, hvort hann hefði litið í kerrurnar, að hann hefði gert það, en að enginn varningur hefði verið í þeim utan nefhjólið undan annarri og þær verið ólæstar.

Við meðferð málsins hér fyrir dómi er eftirfarandi bókað eftir stefnanda um atvik:

Stefnanda er sýnt dskj. nr. 12, aðflutningsskýrsla ásamt fskj., og spurður um afskipti sín af þessum innflutningi. Segir hann sýslumann hafa beðið sig á föstudegi að fara með Gesti Halldórssyni og koma kerrunum í hús. Hann afhenti honum lykil að skemmu, og þangað flutti stefnandi kerrurnar ásamt Gesti. Næsta morgun afhenti hann sýslumanni lykilinn að skemmunni, en á mánudagsmorgun bað sýslumaður hann að meta kerrurnar. Fékk hann þá lykilinn aftur, ljósmyndaði kerrurnar og skoðaði, skilaði lyklinum og gaf sýslumanni munnlega álitsgerð um verðmætið. Hann tekur fram, að önnur kerran hafi verið skemmd. Sýslumaður kvaðst myndu kalla eftir skýrslu síðar, og það gerði hann síðara hluta í apríl, sagðist vera búinn að láta vega kerrurnar og fékk stefnanda vigtarmiða, sem hann átti að leggja til grundvallar matinu. Síðan samdi hann matsgerð. Aðra pappíra, sem eru í dskj. nr. 12, segist hann nú sjá í fyrsta skipti. Sagðist hann ekki hafa vitað betur en Gestur væri innflytjandi. Þegar hann gerði matsgerðina 24. apríl, hélt hann, að kerrurnar væru ennþá í skemmunni.

Við meðferð sakamálsins kom fram hjá Ásgeiri Svan Herbertssyni svo og við rannsókn þess, að hann hefði komið til Siglufjarðar 22. febrúar, að því er hann taldi, tekið kerru í húsi Húseininga og að í kerru þessari hefðu verið reiðtygi. Sömuleiðis kom fram hjá Sveini Reynissyni, að hann hefði komið ásamt Ásgeiri og Óla Herbertssonum til Siglufjarðar 22. febrúar 1992 og

tekið hestakerru. Hefðu Ásgeir og Svan sagt sér á leiðinni til Akureyrar, að í kerrunni væru reiðtygi. Í lögregluskýrslu, dagsettri 16. júní 1993, er haft eftir Valdemar Einarssyni, að hann sjái það í dagbók sinni, að 25. febrúar 1992 hafi Sveinn Reynisson komið þangað og járnað með sér nokkur hross. Sama dag hafi Ásgeir og Óli komið að sunnan. Hafi þeir síðan farið til Akureyrar, að því er hann taldi, og Sveinn með þeim. Hafi Sveinn sagt sér áður, að hann fengi reiðtygi hjá þeim bræðrum, sem síðan ætti að bjóða til sölu. Þegar litið er til þessa, þykir ekki verða á því byggt, að kerran hafi verið sótt 22. febrúar og að frásögn stefnanda um það, að hann hafi skoðað kerrurnar mánudaginn 24. febrúar, geti staðist.

Á hitt er að líta, að í sakamálinu kom fram, að í annarri kerrunni voru reiðtygi, sem smyglað var til landsins, og verður að telja fráleitt, að stefnandi hefði ekki orðið þeirra var, hefði hann unnið matsskoðun sína eins og ætlast verður til af manni í stöðu þeirri, er hann gegndi.

Pá er og þess að geta, að stefnandi hefur slegið nokkuð úr og í með það, hvernig hann stóð að skoðuninni, ýmist sagt, að hann hafi rétt litið á kerrurnar eða að hann hafi skoðað þær, og þykir framburður hans reikull, en hér að framan er fjallað um afturköllun hans á skýrslunni frá 18. maí 1992.

Pá hlaut honum að vera það ljóst, að vigtarvottorð það, sem hann vitnar til í vottorði sínu, átti ekki við þær kerrur, sem hann sagðist vera að meta, og sömuleiðis, að aðeins ein kerra hafði verið vegin, en orðalag vottorðs hans bendir til annars. Þá sagði stefnandi í skýrslu sinni, að hann hefði talið, að kerrurnar væru enn í skemmunni. Verður það að teljast vítaverð vanræksla af honum að skoða ekki kerrurnar, áður en hann gaf út vottorðið. Stefnandi hefur kannast við að hafa tekið mið af verðmæti kerrunnar, sem flutt var inn árið 1991 og um er rætt hér að framan, en þá kerru mat hann of lágt, eins og áður greinir.

Stefnandi gaf út vottorð um verðmæti hestakerra, sem hann segist hafa skoðað tveimur mánuðum áður en vottorðið er gefið, og miðað við vigtun á annarri kerru. Líkur benda til, að hann hafi leitast við að vekja þá hugmynd, að kerrurnar væru undir 500 kg hvor, og fram kemur í gögnum málsins, að smyglvarningur var í annarri þeirra.

Með þessum hætti við mat og skoðun braut stefnandi gróflega gegn starfsskyldum sínum.

Meðferð áfengis.

Meðal gagna málsins eru tvær lögregluskýrslur, er fráfarandi yfirlögregluþjónn gerði í apríl 1988, en stefnandi tók við yfirlögregluþjónsstarfinu í byrjun maí. Fyrri skýrslan er frá 19. apríl, og segir þar, að þann dag hafi

yfirlögregluþjónninn og annar lögreglumaður til hellt niður samtals 419,26 lítrum af bjór, er gerður hafði verið upptækur árin 1986 og 1987. Síðari skýrslan er frá 30. apríl og er yfirlit yfir smyglvarning í vörslum lögreglunnar á Siglufirði, áfengi og tóbak. Samkvæmt henni er flöskum með órofnun innsiglum pakkað niður í 14 kassa, og bera önnur gögn málsins með sér, að þeir hafi verið sendir tollgæslunni í Reykjavík til ráðstöfunar. Þá er gerð grein fyrir því, að í vörslum lögreglunnar sé áfengi í óinnsigluðum umbúðum, samtals 249,65 lítrar. Undir báðar þessar skýrslur ritar yfirlögregluþjónninn og lögreglumaðurinn, er með honum vann.

Í dagbók lögreglunnar á Siglufirði frá 12. júlí 1988 kemur fram neðst á blaðinu, en bókin er færð á laus blöð, að þann dag og daginn áður hafi bæjarfógeti og yfirlögregluþjónn farið með allt áfengi úr kjallaranum í sorpþró bæjarins og eytt því. Engin skýrsla var gerð um þessa eyðingu og hennar raunar aðeins getið á frumriti dagbókarinnar, sem varðveitt var á lögreglustöðinni, en ekki á afritinu, sem varðveitt var hjá sýslumanni.

Fyrir dómi bar stefnandi, að afrit dagbókarblaðanna hefðu verið færð sýslumanni vikulega. Um meðferð á upptæku áfengi bar hann, að reglan hefði verið, að allt það áfengi, er verið hefði í innsigluðum umbúðum, hefði verið sent tollgæslunni eða ÁTVR í Reykjavík. Bjór, bruggi og áfengi, er verið hafi í óinnsigluðum umbúðum, hefði hins vegar verið eytt. Þessi regla hefði gilt, er hann tók við starfi yfirlögregluþjóns, og hefði hann fylgt henni. Um förgun áfengisins í júlí 1988 kvaðst hann hafa spurt sýslumann, hvernig fara ætti með áfengið. Hann hefði ráðfært sig við tollgæsluna, og síðan hefðu þeir tveir eytt því, eins og greinir í dagbókarfærslunni, á milli kl. 08 og 10 umræddan dag.

Við lögreglurannsókn málsins á sínum tíma kom fram hjá lögreglumönnum, að í tíð forvera stefnanda hefðu gilt ákveðnar reglur um meðferð haldlagðs áfengis. Það hefði verið í vörslum yfirlögregluþjóns, er séð hefði um að senda til Reykjavíkur það, er þangað hefði átt að fara, en bjór verið eytt. Um þetta hafi verið gerðar skýrslur, og hefði alltaf einn lögreglumaður unnið að þessu með yfirlögregluþjóninum og skrifað undir skýrsluna.

11. og 12. júlí 1988, þegar stefnandi kveðst ásamt bæjarfógeta hafa eytt áfenginu, sem hér er til umfjöllunar, voru tveir lögreglumenn á verði á lögreglustöðinni. Bar annar þeirra hjá lögreglu, að hann vissi ekkert um eyðinguna. Hinn fullyrti, að stefnandi og bæjarfógeti hefðu ekki borið áfengið út af stöðinni, á meðan hann var þar, enda hefði hann orðið þess var, ef svo hefði verið.

Þegar stefnandi var yfirheyrður af rannsóknarlögreglunni um þessa eyðingu 2. júní 1993, kvaðst hann ekki hafa haft hugmynd um, hvaða aðferðum

hefði verið beitt við eyðingu áfengis á vegum lögreglunnar á Siglufirði. Þetta hefði verið í fyrsta skipti, er hann hefði tekið þátt í því. Hann kvað bæjarfógetann hafa skipað svo fyrir, að áfenginu skyldi eytt, eftir að hann hafði haft samráð við tollgæsluna í Reykjavík. Stefnandi kvað sig og bæjarfógetann hafa eytt áfenginu og farið þannig að því, að 11. júlí hefðu þeir tekið áfengið til og eytt því að morgni hins 12. á milli klukkan 08 og 10. Þeir hefðu hellt áfenginu niður á sorphaugunum, en umbúðunum hefðu þeir hent á eld. Spurður um það, hvernig á því stæði, að þeir bæjarfógetinn hefðu unnið að þessu, en ekki lögreglumenn á verði, kvað stefnandi bæjarfógetann hafa viljað hafa þetta svona, hann hefði haft gaman af að standa í þessu.

Erlingur Óskarsson bar hjá lögreglu, að hann hefði unnið að eyðingunni eins og stefnandi lýsti og haft samráð við tollgæsluna í Reykjavík um hana. Við yfirheyrslur fyrir dómi við meðferð sakamálsins á hendur stefnanda og Erlingi Óskarssyni báru þeir á sama hátt um þessa eyðingu.

Meðal gagna málsins er lögregluskýrsla frá 27. október 1990, er stefnandi gerði, um tollafgreiðslu togarans Siglfirðings, er hann annaðist ásamt tveimur lögreglumönnum. Í henni kemur fram, að lögreglan lagði m. a. hald á 9 lítra af áfengi. Þessi haldlagning er áréttuð í dagbók lögreglunnar þennan dag, en ekki hefur verið upplýst, hvað varð um þetta áfengi.

Við lögreglurannsókn málsins bar stefnandi, að hann myndi eftir að hafa séð áfengið í svonefndri byssugeymslu á lögreglustöðinni, en að hann vissi ekki, hvað af því hefði orðið. Geymslan væri læst og lykillinn geymdur í herbergi varðstjóra, er allir lögreglumennirnir hefðu aðgang að. Hann kvað það hafa verið reglu, að haldlagðir hlutir væru geymdir hjá lögreglunni, þar til boð kæmu frá sýslumanni um ráðstöfun þeirra.

Lögreglumennirnir, sem tollafgreiddu togarann með stefnanda, gátu ekki upplýst, hvað um áfengið hefði orðið.

Fyrir dómi við meðferð þessa máls bar stefnandi, að áfengið hefði verið sett í geymslu á lögreglustöðinni, en hann vissi ekki, hvað orðið hefði um það. Skipstjóri hefði haft orð á því, að hann myndi ef til vill leysa það úr tolli, en eins hafi því getað verið skilað til ÁTVR.

Samkvæmt lögregluskýrslu frá 1. ágúst 1992 lagði lögreglan í Siglufirði hald á þrjár fullar áfengisflöskur, tvær af tegundinni Black Death og eina af Tindavodka, í tjaldi ungmenna í Hólsdal. 27. maí 1993 leitaði rannsóknar-lögreglan í lögreglustöðinni vegna rannsóknar á ætluðum brotum sýslumanns og stefnanda. Í skáp á skrifstofu hans fannst ein flaska af Tindavodka og tvær af Black Death, og var sagður „botnhylur í annarri“.

Við áðurgreinda rannsókn rannsóknarlögreglunnar bar stefnandi, að

hann væri viss um, að innihaldi flasknanna hefði verið hellt niður, og hefði það verið gert að fyrirmælum sýslumanns. Hann kvaðst ekki geta staðfest, að þessar flöskur væru hinar sömu og hald hefði verið lagt á í Hólsdal. Hvorki þáverandi bæjarfógeti á Siglufirði, Erlingur Óskarsson, né lögreglumennirnir, sem unnu að málinu með stefnanda, gátu upplýst, hvað um áfengið hefði orðið, og Erlingur kvaðst ekki muna, hvort hann hefði gefið fyrirmæli um að hella því niður.

27. júlí 1993 kom Særún Brynja Svavarsdóttir að eigin frumkvæði til lögreglunnar á Siglufirði og kvaðst vilja skýra frá því, að hún hefði sótt til stefnanda þrjár áfengisflöskur, er teknar hefðu verið af syni hennar um verslunarmannahelgina 1992. Það hefði komið upp í samtali hennar við Erling Óskarsson, að stefnandi væri sakaður um að geta ekki gert grein fyrir þessum flöskum, og því hefði hún ákveðið að upplýsa málið. Kvaðst hún hafa rætt þetta við stefnanda og hann þá munað eftir að hafa afhent henni flöskurnar. Særún Brynja kvaðst ekki muna, um hvaða áfengistegundir hefði verið að ræða, en a. m. k. ein flaskan, kannski fleiri, hefðu verið áteknar. Engin vitni hefðu verið að afhendingunni, og hún kvaðst ekki muna, hvar hún hefði tekið við flöskunum, en það hefði verið annaðhvort á föstu- eða laugardegi á milli kl. 12.00 og 15.00.

Fyrir dómi við meðferð þessa máls bar stefnandi, að nefnd Særún Brynja hefði óskað eftir aðstoð lögreglunnar um verslunarmannahelgi við að taka niður tjald, er sonur hennar hefði verið í ásamt öðrum. Hefði það verið gert og þá um leið lagt hald á þessar þrjár áfengisflöskur. Sýslumaðurinn hefði síðan gefið fyrirmæli um að afhenda konunni áfengið, og kvaðst stefnandi hafa gert það yfir „diskinn“ á lögreglustöðinni og beðið lögreglumenn á verði að skrá það í dagbók, en ekki vissi hann, hvort það hefði verið gert. Stefndi kvað Særúnu Brynju hafa haft samband við sig 17. júní 1993, og hefði þetta þá rifjast upp fyrir sér, en um framburð sinn hjá rannsóknarlögreglunni þá kvaðst hann ekki hafa munað betur á þeim tíma.

7. október 1992 var skipið Hvanneyri tollafgreitt á Siglufirði og þá lagt hald á fjóra kassa af bjór, er teknir voru í vörslur lögreglunnar. Hinn 23. desember s. á. kl. 08 eyddi stefnandi þessum bjór, eins og segir í skýrslu, er hann ritaði. Kl. 09 kom lögreglumaður á vörð, og er fyrsta dagbókarfærsla þann dag um þessa eyðingu, og hafi hún verið gerð að boði lögreglustjóra. Við yfirheyrslu hjá rannsóknarlögreglunni kvaðst lögreglumaðurinn hafa bókað þetta að beiðni stefnanda án þess að spyrjast frekar fyrir um málið.

Við yfirheyrslu hjá rannsóknarlögreglunni kvaðst stefnandi hafa ekið yfir bjórkassana og þannig eyðilagt dósirnar. Hann hefði síðan kastað umbúðunum á eldinn á sorphaugunum. Hann kvað sýslumann hafa sagt sér, að

hann hefði haft samráð við tollgæsluna í Reykjavík um að eyða bjórnum. Sýslumaður kannaðist við það við lögreglufyrirheyrslu að hafa gefið stefnanda þessi fyrirmæli, eftir að hann hefði ráðfært sig við starfsmann tollgæslunnar í Reykjavík. Við dómsmeðferð sakamálsins staðfestu stefnandi og sýslumaður þennan framburð.

Við meðferð þessa máls skýrði stefnandi svo frá, spurður af lögmanni stefndu, að hann hefði farið með bjórinn á öskuhaugana 23. desember í þokkalegasta veðri, að því er hann myndi best. Lögmaðurinn lagði þá fram vottorð um veður á Sauðanesvita, þar sem fram kemur, að kl. 06 og 09 þennan morgun hefðu þar verið suðvestan 7 vindstig og rokur. Stefnandi svaraði því þá til, að hann myndi ekki, hvernig veðrið hefði verið, en benti á, að óstætt veður gæti verið á Sauðanesvita, þótt logn væri á Siglufirði.

Hér að framan voru reifaðar þær verklagsreglur, sem giltu um meðferð haldlagðs áfengis í vörslum lögreglunnar á Siglufirði, áður en stefnandi tók við starfi yfirlögregluþjóns. Þessar reglur virðast vera skynsamlegar og eðlilegar og vel til þess fallnar að tryggja, að ekki vakni tortryggni um, að misfarið sé með upptekið áfengi í höndum lögreglufirvalda. Stefnandi bar hjá lögreglu 2. júní 1993, að hann hefði ekki vitað, hvaða aðferðum hefði verið beitt við eyðingu áfengis, en fyrir dómi við meðferð þessa máls gat hann gert grein fyrir þeim, eins og rakið var. Eyðing áfengisins 11. og 12. júlí 1988 var ekki í samræmi við þessar reglur lögreglunnar, sem hlutu að hafa verið stefnanda kunnar, sérstaklega þegar litið er til langs starfstíma hans í lögreglunni. Tveir lögreglumenn unnu ekki að henni, og engin skýrsla var gerð um eyðinguna, heldur var aðeins bókað um hana eftir á á afrit dagbókar, eins og rakið var. Þá er þess að geta, að áfengið var flutt af lögreglustöðinni utan venjulegs vaktatíma, enda kannaðist hvorugur lögreglumannanna, er á vakt voru þennan dag, við að hafa orðið varir við þetta.

Stefnandi hefur enga skýringu getað gefið á því, hvað varð um 9 lítra af áfengi, er haldlagðir voru um borð í togaranum Siglufirðingi. Sem yfirlögregluþjónn bar hann þó ábyrgð á þessu áfengi, á meðan það var í vörslum lögreglunnar. Þær skýringar, er hann hefur gefið um, hvað hugsanlega hefði orðið af því, gáfu báðar tilefni til þess, að bókað yrði um áfengið, en engar slíkar bókanir finnast. Hefði það horfið, án þess að stefnanda væri ljóst, hvað um það varð, hefði það einnig átt að gefa honum tilefni til aðgerða, en eins og að framan er rakið, bar stefnandi, að það hefði verið geymt í skáp, er allir lögreglumenn höfðu aðgang að.

Við leit í skrifstofu stefnanda fundust þrjár áfengisflöskur sömu tegundar og teknar voru af ungmennunum um verslunarmannahelgina 1992. Við yfirheyrslu hjá rannsóknarlögreglunni bar stefnandi fyrst, að áfenginu hefði

verið helld niður, en síðar fyrir dómi, að nafngreind kona hefði fengið það afhent. Engin skýrsla var gerð um það, hvað um áfengið varð, og ekki var konan látin staðfesta viðtöku þess. Voru þessi vinnubrögð stefnanda í engu samræmi við þær reglur, er honum bar að hafa í heiðri við meðferð haldlagðs áfengis, og þegar þess er gætt, að skýrslur skortir um afhendingu hins haldlagða áfengis, verður að fallast á það með stefndu, að stefnandi hafi enga viðhlítandi skýringu gefið á því, hvað um innihald flaskanna varð.

Eyðing stefnanda á bjórnum á Þorláksmessu 1993 var ekki heldur í neinu samræmi við framangreindar reglur um meðferð haldlagðs áfengis, og hefur hann enga haldbæra skýringu gefið á því, hvaða nauðsyn bar til þess, að hann eyddi þessu áfengi, eins og lýst var.

Það er mat dómsins, að framangreind vinnubrögð stefnanda hafi verið tortryggileg, enda hvorki í samræmi við þær eðlilegu vinnureglur, sem í gildi voru, né það, sem vænta má af yfirmanni í lögreglu. Breytir engu um þessa niðurstöðu, þótt lögreglustjórinn hafi gefið stefnanda fyrirmæli um sumt af þessu, án þess að starfsreglum væri breytt, og einu sinni verið viðstaddur sjálfur.

Niðurstöður.

Í máli þessu verður að leysa úr því, hvort stefnandi hefur unnið til þess að vera vikið úr starfi til fullnaðar. Hafi svo verið, getur hann ekki talist hafa orðið fyrir tjóni, þótt lausn hans væri rökstudd að hluta og einkum með því, að hann hefði gerst sekur um refsiverða háttsemi, sem hann var síðar sýknaður af með fullnaðardómi.

Fallast verður á það með stefndu, að ríkisvaldið beri ekki ábyrgð á frásögnum fjölmiðla af máli stefnanda, enda hefur ekki verið sýnt fram á, að nokkur, sem stefndu bera ábyrgð á, hafi komið upplýsingum á framfæri, svo að varði stefndu bótaskyldu.

Þegar þess er gætt, að stefnandi hefur brotið svo gegn starfsskyldum sínum sem rakið hefur verið, verður fallist á það með stefndu, miðað við það ábyrgðarstarf, sem stefnandi gegndi, að atferli hans hafi verið ósamrýmanlegt því, svo að rétt hafi verið að víkja honum úr því, sbr. 1. tl. 4. gr. og III. kafla laga nr. 38/1954, einkum 2. mgr. 7. gr., og að ekki hafi verið skylt að leita vægilegri úrræða, sbr. 12. gr. laga nr. 37/1993.

Samkvæmt 8. gr. starfsmannalaga nr. 38/1954 skal mál ríkisstarfsmanns, sem hefur verið vikið úr starfi um stundarsakir, rannsakað af kunnáttumönnum eða að hætti opinberra mála, svo að upplýst verði, hvort rétt er að veita honum lausn að fullu. Úrslit um stöðuna skulu ráðin, þegar er loka-niðurstöður rannsóknar eru kunnar. Samkvæmt IX. kafla laga nr. 19/1991

fer rannsókn opinberra mála fram, áður en opinbert mál er höfðað, undir stjórn lögregluþingvalds eða handhafa ákærvalds. Þegar stefnanda var víkið til fullnaðar, hafði farið fram rannsókn á ætluðum ávirðingum hans. Öllum yfirheyrslum var lokið, og einungis var aflað bréflegra upplýsinga frá yfirvöldum eftir það. Verður að telja, að mál stefnanda hafi þá verið orðið nægilega upplýst, þannig, að fært væri að taka ákvörðun um fullnaðarlausn. Þykir þá bótaréttur ekki verða reistur á því, að ákvörðun um fullnaðarlausn hafi verið ótímabær.

Samkvæmt þessu verður ekki talið, að stefnanda hafi tekist að sýna fram á, að hann hafi orðið fyrir tjóni, sem stefndu bera ábyrgð á. Ber því að sýkna stefndu af öllum kröfum stefnanda.

Lausn stefnanda var rökstudd með því, að hann hefði gerst sekur um refsiverða háttsemi, sem hann hefur síðan verið sýknaður af. Samkvæmt meginniðurstöðu þessa dóms hefði nægt að vísa til starfsmannalaga um ástæður fyrir ákvörðuninni. Eftir dómsniðurstöðu í sakamálinu hafði stefnandi nokkra ástæðu til að láta reyna á bótarétt sinn fyrir dómi. Eftir þessum atvikum þykir málskostnaður mega falla niður.

Steingrímur Gautur Kristjánsson héraðsdómari, Allan V. Magnússon héraðsdómari og Arngrímur Ísberg héraðsdómari kveða upp dóm þennan. Dómsuppkvaðning dróst vegna anna dómenda og umfangs málsins.

D ó m s o r ð:

Stefndu, dómsmálaráðherra og fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs, skulu vera sýknir af öllum kröfum stefnanda, Gunnars Guðmundssonar.

Málskostnaður fellur niður.
